

Penningtvättspraxis

– en genomgång av penningtvättsdomar 2016-2020

Aktuella rättsfrågor ARF 2020:1

April 2020

Dokumenttyp Allmänna rättsfrågor	Nummer ARF 2020:1	Titel Penningtvättspraxis – en genomgång av penningtvättsdomar 2016-2020
Beslutsdatum 2020-04-17	Beslutad av Biträdande rättschefen Birgitta Resenius	
Ansvarig enhet Rättsenheten	Handläggare Kammaråklagaren Kalina Sanderfelt	
Gäller fr.o.m. 2020-04-17	Ny/uppdaterad/ersätter Ny	

Innehållsförteckning

1	Syfte	4
2	Arbetets bedrivande	5
3	Iakttagelser vid genomgången av domarna	6
3.1	Penningtvättsbrott (3 – 4 §§)	6
3.1.1	Penningtvättsåtgärder	6
3.1.2	Härrör från brott eller brottslig verksamhet	6
3.1.3	Penningtvättssyfte	7
3.2	Näringspenningtvätt (7 §)	7
3.2.1	Penningtvättsåtgärder	7
3.2.2	Näringsverksamhet, vanemässigt eller annars i större omfattning	7
3.2.3	Klandervärt risktagande	8
3.2.4	Näringspenningtvätt som kollektivdelikt	8
3.3	De tilltalades invändningar och bevisning mot dessa	9
3.3.1	De tilltalades invändningar	9
3.3.2	Bevisning mot de tilltalades invändningar	10
3.4	Rubriceringsfrågor, straffvärdebedömningar, förverkande och förvar	12
3.4.1	Straffvärde	13
3.4.2	Förverkande enligt penningtvättsbrottslagen och förvar enligt stöldgodslagen (9 – 13 §§ m.m.)	14
4	Domsreferat – penningtvättsbrott	15
4.1	Osanna fakturor och kontantuttag i ett brottsupplägg avseende svart arbetskraft..	15
4.2	Insättningar på bankkonton härrörande från oredovisad kontantförsäljning	16

4.3	Omfattande kontantuttag i bankomat och transport av kontanter från utlandet	17
4.4	Insättning på bankkonto som föregåtts av oredlighet mot borgenär	18
4.5	Penningtvättsbrott i MTIC-upplägg	19
4.6	Brottslig verksamhet trots avsaknad av koppling till bedrägeri	20
4.7	Avsaknad av penningtvättsyfte vid innehav och förvar av kontanter och dyrbara klockor.....	21
4.8	NJA 2019 s. 305 – rubricering och straffvärdebedömning när förbrottet bestått av ett bedrägeri som medfört skada för 2,7 miljoner kronor	22
4.9	NJA 2018 s. 1010 Penningtvättshjälpen I-III, Rubricering och straffvärdebedömning	23
4.9.1	Penningtvättshjälpen I, Straffvärdebedömning vid upprättande av skenbolag, betydande värden har flyttats utomlands	23
4.9.2	Penningtvättshjälpen II, straffvärdebedömning, likgiltighetsuppsåt vid penningtvätt.....	25
4.9.3	Penningtvättshjälpen III, penningtvättsbrott av normalgraden trots högt värde och betydande medverkan.....	26
4.10	Bevisfråga – enbart sammanställning från Ekobrottsmyndighetens ekonom räckte inte som bevisning för att styrka förbrott	27
5	Domsreferat – näringspenningtvätt.....	28
5.1	Kontanthantering i en bilhandlarverksamhet	28
5.2	Stor omsättning på bankkonton i Uppsala.....	28
5.3	Kontantuttag vid växlingskontor med oriktiga underlag.....	30
5.4	Bilköp med kontanter i Tyskland åt annan.....	30
5.5	Transport och förvaring av kontanter i kroppen.....	31
5.6	Förvar och transport av förpackade kontanter.....	32
5.7	Åtalet för näringspenningtvätt ogillades, då bestämmelsen om näringspenningtvätt ansågs vag och svårtolkad	33
5.8	Näringspenningtvätt – invändning om att man kommer från en kultur där mycket kontanter förekommer har bortsetts från	33
5.9	Ogillat åtal för näringspenningtvätt, då förbrottet inte ansågs fullbordat vid tidpunkten för överföringarna	34
5.10	Grovt penningtvättsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott, den s.k. ”Beach-domen”	35
5.11	Invändning om att det är fördelaktigare ekonomiskt att låta pengar gå via Sverige lämnades utan avseende	37
6	Skadeståndsskyldighet vid penningtvättsbrott – NJA 2017 s. 1053.....	39
6.1	NJA 2017 s. 1053	39

Sammanfattning

Ekobrottsmyndigheten har gått igenom och refererat domstolsavgöranden fr.o.m. februari 2016 t.o.m. februari 2020 avseende brott enligt lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott (penningtvättsbrottslagen) och noterar i detta arbete de iakttagelser som gjorts vid genomgången.

Syftet med domsgenomgången har varit att identifiera domstolsavgöranden som kan tjäna som ledning för åklagare och utredare i deras arbete och därmed bidra till en effektivare och enhetligare handläggning av ärenden gällande penningtvättsbrottslagen.

Iakttagelser

Penningtvättsbrott

- Skattebeslut grundat på kontantberäkningar har ansetts tillräckligt för att styrka grovt penningtvättsbrott och rekvisitet ”härrör från brottslig verksamhet”.
- Vanligt förekommande invändningar från de tilltalade är att egendomen är intäkter från legal affärsverksamhet i Sverige eller utomlands, lön från svartarbete, lån, gåvor eller arv från vänner eller släktingar.
- Vid invändningar om arv från personer med hemvist utomlands har domstolarna lämnat invändningarna utan avseende i de fall uppgifterna varit vaga eller motsägelsefulla.
- Kontoanalyser, kontantberäkningar och andra former av finansiella utredningar har i flera fall visat sig vara nödvändiga för att styrka att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet.

Näringspenningtvätt

- Domstolarnas bedömning av vad som utgör ett klandervärt risktagande vid näringspenningtvätt görs utifrån vad som är gängse beteende i samhället, olika branscher eller inom vissa verksamheter.
- Redan hantering av stora belopp i kontanter förefaller vara något domstolarna anser vara ett klandervärt risktagande i dagens samhälle.
- Omständigheten att pengarna kan ha haft ett legitimt ursprung har inte varit ansvarsbefriande, om förfarandet i övrigt varit tillräckligt klandervärt.

Rubriceringsfrågor, straffvärdebedömningar, förverkande och förvar

- Det råder en viss osäkerhet i domstolarnas bedömning av straffvärdet och bestämmandet av påföljd gällande näringspenningtvätt, grovt brott, varierar relativt mycket.
- Det finns exempel på att utdömt ansvar för näringspenningtvätt, ringa brott, har lett till att relativt stora belopp har tagits i förvar enligt lag (1974:1065) om visst stöldgods m.m. (stöldgodslagen).

1 Syfte

Ekobrottsmyndigheten har gått igenom och refererat domstolsavgöranden fr.o.m. februari 2016 t.o.m. mars 2020 avseende penningtvättsbrottslagen och noterat i detta arbete de iakttagelser som gjorts vid genomgången. Syftet har varit att identifiera och referera de domar som kan vara av betydelse för åklagare och utredare i deras arbete med hanteringen av penningtvättsärenden.

2 Arbetets bedrivande

Ekobrottsmyndigheten har inhämtat 22 brottmålsdomar där åtal väckts för brott enligt penningtvättsbrottslagen. Referaten avser domar fr.o.m. februari 2016 t.o.m. februari 2018. Vidare har en tvistemålsdom från Högsta domstolen inhämtats, vilken behandlar frågan om skadeståndsansvar vid penningtvättsbrott. Av domarna har 13 brottmålsdomar och tvistemålsdomen från Högsta domstolen refererats eftersom de i olika avseenden har bedömts vara intressanta inom ramen för detta arbete. Även iakttagelser från icke refererade domar har redovisats.

Under hösten 2019 och våren 2020 har ytterligare ett trettiotal penningtvättsdomar från perioden februari 2018 – februari 2020 inhämtats, varav cirka 20 har gått igenom och tagits med i iakttagelserna på olika sätt. 11 av de nya domarna har refererats. Referaten utgör förtydliganden av tidigare oklara frågor, såsom rubricering, straffvärde och vissa rekvisit, bland annat begreppet *klandervärt risktagande*.

I de refererade domarna har ofta flera personer åtalats och dömts. De flesta domarna avser även annan omfattande brottslighet. De personer som har omnämnts i domsreferaten är de som har åtalats för brott enligt penningtvättsbrottslagen samt personer som annars varit relevanta för bedömningen av dessa åtal. I den mån yrkanden om förverkande eller förvarstagande enligt stöldgodslagen har framställts refereras detta. Om inte annat anges har domarna vunnit laga kraft.

Fokus i genomgången av domarna har varit följande:

- Vilka konkreta omständigheter som krävs för att styrka att egendom härrör från ekonomisk brottslighet, i synnerhet brott inom Ekobrottsmyndighetens brottskatalog.
- Vilka omständigheter som kan anses utgöra klandervärda risktaganden i olika verksamheter eller situationer.
- I vilken utsträckning penningbeslag, förverkande och förvar enligt stöldgodslagen kan användas för att säkra tillgångar i allmänhet och i skattebrottsrelaterad brottslighet i synnerhet.
- Vilka omständigheter som har påverkat rubricering och straffvärdebedömningar vid penningtvättsbrottslighet.
- De tilltalades invändningar och vad som krävts för att motbevisa dessa.

3 Iakttagelser vid genomgången av domarna

3.1 Penningtvättsbrott (3 – 4 §§)

3 § För penningtvättsbrott döms, om åtgärden syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde, den som

1. överlåter, förvärvar, omsätter, förvarar eller vidtar annan sådan åtgärd med egendomen, eller
2. tillhandahåller, förvärvar eller upprättar en handling som kan ge en skenbar förklaring till innehavet av egendomen, deltar i transaktioner som utförs för skens skull, uppträder som bulvan eller vidtar annan sådan åtgärd.

Straffet är fängelse i högst två år.

4 § För penningtvättsbrott döms även den som, utan att åtgärden har ett sådant syfte som anges i 3 §, otillbörligen främjar möjligheterna för någon att omsätta pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet.

3.1.1 Penningtvättsåtgärder

De vanligaste penningtvättsåtgärderna i de genomgångna domarna är att på ett bankkonto ta emot, förvara eller omsätta belopp samt att sätta in eller ta ut pengar i kontanter. Att för skens skull upprätta falska eller osanna fakturor i brottsupplägg avseende svart arbetskraft har också bedömts utgöra en penningtvättsåtgärd (se bland annat avsnitt 4.1).

3.1.2 Härrör från brott eller brottslig verksamhet

I de flesta fall där åtalerna för penningtvättsbrott har bifallits, har andra personer i samma mål åtalats eller dömts för den brottslighet, vanligtvis skattebrott eller bedrägeri, som föregått penningtvättsgärningarna. Ett resonemang av domstolarna kring kravet på konkretion av brott eller brottslig verksamhet har därför varit överflödigt. Det finns emellertid exempel på hur ansvar för penningtvättsbrott har dömts ut trots att ingen har åtalats eller dömts för det skattebrott som föregått penningtvättsgärningen. Ett exempel på detta är när ett skattebeslut grundat på kontantberäkningar har ansetts tillräckligt både för att styrka försvårande av skattekontroll, grovt brott, samt grovt penningtvättsbrott och rekvisitet ”härrör från brottslig verksamhet” (se avsnitt 4.2).

I en dom har insättningar på bankkonto ansetts härröra från brottslig verksamhet, trots att medlen inte kunnat härledas till den bedrägeribrottslighet som flera personer i det aktuella målet dömdes för (se avsnitt 4.6). De domar där åtal för penningtvättsbrott har ogillats, för att domstolarna har ansett att konkretion av den brottsliga verksamheten inte har styrkts, avser i de flesta fall påståenden om narkotikarelaterad brottslighet.

3.1.3 Penningtvättssyfte

Syftet med en överföring från ett bankkonto till ett annat bankkonto har i domarna ansetts i lika stor utsträckning vara att dölja att egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet som att ha främjat möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde. Samma sak gäller överföringar med efterföljande kontantuttag. Penningtvättssyftet vid utställandet av osanna fakturor har ansetts vara att dölja den förmögenhetsökning som uppstår i de fakturaköpande bolagen genom de grova skattebrotten som begås i dessa (se bland annat avsnitt 4.1).

Det har i en dom (se avsnitt 4.7) konstaterats att ett faktiskt tillgodogörande av egendom, men utan att penningtvättssyfte förelegat, i stället kan komma att omfattas av 4 § penningtvättsbrottslagen som särskilt tar sikte på ren konsumtion av brottsutbyte.

3.2 Näringspenningtvätt (7 §)

7 § Den som, i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i sådant syfte som anges i 3 §, döms för näringspenningtvätt till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Är brottet ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till samma straff döms den som i annat fall än som anges i första stycket medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i sådant syfte som anges i 3 §.

3.2.1 Penningtvättsåtgärder

Avseende näringspenningtvätt består, i de flesta fallen av de genomgångna domarna, åtgärderna av kontanta transaktioner eller transaktioner på konton. Det vill säga, samma sorts åtgärder som vid penningtvättsbrott.

3.2.2 Näringsverksamhet, vanemässigt eller annars i större omfattning

I de genomgångna domarna har näringspenningtvätt i två fall begåtts inom ramen för ett aktiebolag och i två fall har den skett i enskilda näringsverksamheter. En av dessa enskilda näringsverksamheter hade uteslutande upprättat osanna fakturor, varför domstolen inte ansåg att någon egentlig näringsverksamhet hade bedrivits. Verksamheten ansågs emellertid ha skett vanemässigt och i större omfattning. Bestämmelsen om näringspenningtvätt ansågs därför tillämplig. Domstolen sökte i detta fall ledning i förarbetena (prop. 2013/14:121 s. 115 med hänvisning till prop. 1979/80:66 s. 24 f). En av domarna rörde verksamhet i stor omfattning, där själva syftet med bolagets existens var att tvätta pengar (se avsnitt 5.10). Resterande fem domar har avsett näringspenningtvätt, ringa brott, för vilket det inte uppställs något krav på att åtgärden skett i näringsverksamhet, vanemässigt eller annars i större omfattning.

I ett fall ansågs det vara klandervärt risktagande av en person att upplåta sitt konto och bankkort till sin sambo för att möjliggöra transaktioner av stora belopp. Genom att ha upplåtit kontot till sambon i två års tid, för ett stort antal transaktioner, ansågs åtgärden ha ägt rum vanemässigt, varför personen i hovrätten dömdes för grov näringspenningtvätt.

I ett fall från Hovrätten för Övre Norrland (dom 2019-09-25, B 242-18) ansågs dock 12 tillfällen då misstänkt mottog pengar på sitt konto under ett års tid (totalt cirka 95 000 kronor) inte vara vanemässigt.

3.2.3 Klandervärt risktagande

I flera av domskälen till de genomgångna domarna används begreppet klandervärt risktagande för att beskriva grunden för straffansvaret vid näringspenningtvätt. Hänvisning görs då ofta till penningtvättsbrottslagens förarbeten (bland annat prop. 2013/14:121 s. 115). De omständigheter som har ansetts utgöra ett klandervärt risktagande har varierat i de enskilda fallen. Hantering av stora mängder kontanter har emellertid i samtliga domar ansetts vara anmärkningsvärt. De tilltalades förklaringar avseende transaktionerna har haft relativt stor betydelse vid domstolarnas bedömning i skuldfrågan. I flera fall har ett kontantinnehav och den tilltalades uppgifter utgjort den huvudsakliga bevisningen. Den omständigheten att pengarna kan ha haft ett legitimt ursprung har inte ansetts kunna varit ansvarsbefriande, om förfarandet varit tillräckligt klandervärt (se avsnitt 5.1).

Vid genomgången av domar under hösten 2019 har uppmärksamhet fästs vid hur begreppet *klandervärt risktagande* har utvecklats i rättspraxis. Det kan konstateras att domstolarna i mycket stor utsträckning alltså gör sammantagna bedömningar. En vanlig formulering i de fall näringspenningtvätt avhandlats har varit att domstolen räknat upp fakta i målet som talar för, respektive emot att personen gjort sig skyldig till klandervärt risktagande i det enskilda fallet. Därefter har en sammanvägning av omständigheterna för- och emot skett och utmynnat i bedömningar av typen ”vid en sammantagen bedömning” och ”sammanfattningsvis anser rätten att”. Det är således fortfarande svårt att av genomgångna domar dra någon slutsats om vad som konstituerar klandervärt risktagande mer generellt.

3.2.4 Näringspenningtvätt som kollektivdelikt

I Göta hovrätts dom 2020-02-14, B 2490-19 resonerar hovrätten kring huruvida flera tillfällen av näringspenningtvätt ska bedömas som ett eller flera brott med följande resonemang: ”Utredningen utvisar att de sammanlagda belopp som CP har omsatt på sina privata bankkonton har fördelat sig på en mängd transaktioner. En huvudregel vid näringspenningtvätt är att varje åtgärd som gärningsmannen medverkar i utgör ett brott (a. prop. s. 115). Detta innebär att utgångspunkten är att var och en av de transaktioner som CP har utfört ska anses utgöra ett brott. I en situation som den nu aktuella – där CP redan från början har haft en brottsplan som omfattar helheten – framstår det dock som mest naturligt att betrakta gärningarna som ett led i en samlad och planerad verksamhet och av detta skäl bedöma dessa som ett enda brott. Med hänsyn till det stora sammanlagda belopp som transaktionerna har avsett ska brottet bedömas som grovt. Som tingsrätten har funnit ska därför CP dömas för

näringspenningtvätt av den grova svårhetsgraden och tingsrättens dom inte ändras i den delen.”.

I den nedan refererade domen från Svea hovrätt ”Beach” (Svea hovrätts dom 2020-04-07, B 2519-19, se avsnitt 5.10) kommer Svea hovrätt fram till att varje enskilt uttag utgjorde ett separat brott och anför att vägledande avgöranden från senare tid talar mot att en sammanläggning av flera brott till ett brott får göras enbart på den grunden att brotten har utgjort ett led i ett systematiskt förfarande samt hänvisar här till Ds 2019:1 s. 64. I de fall uttagen har avsett medel som delvis omfattas av åtalet för penningtvättsbrott och delvis åtalet för näringspenningtvätt, bör uttaget bedömas som två brott. Varje enskilt brott har ansetts kunna rubriceras som grovt med hänsyn till att tillvägagångssättet i samtliga fall varit mer eller mindre identiskt och innefattat planmässighet och systematik, samt till att uttagen skett frekvent och präglats av en förslagenhet som klart går utöver vad som gäller för annan, i och för sig upprepad brottslighet.

3.3 De tilltalades invändningar och bevisning mot dessa

I detta avsnitt redogörs först för de tilltalades invändningar och sedan för den bevisning som åberopats mot de tilltalades invändningar vid åtal för penningtvättsbrott respektive näringspenningtvätt.

3.3.1 De tilltalades invändningar

3.3.1.1 Penningtvättsbrott

Som tidigare nämnts är den vanligast förekommande penningtvättsåtgärden i de genomgångna domarna att på något sätt omsätta pengar på konto eller ta ut pengar i kontanter och vidta olika åtgärder med dessa. Samtliga tilltalade i de genomgångna domarna har förnekat brott och i huvudsak invänt att pengarna härrört från legitima källor eller att de i vart fall saknat uppsåt till att pengarna härrört från brott eller brottslig verksamhet. Vanligt förekommande invändningar är att egendomen är intäkter från legal affärsverksamhet i Sverige eller utomlands, lön från svartarbete, lån, gåvor eller arv från vänner eller släktingar, vilka inte sällan uppges ha sin hemvist utomlands.

3.3.1.2 Näringspenningtvätt

I mål avseende näringspenningtvätt har de faktiska omständigheterna ofta varit ostridiga. Invändningar har bestått i att den tilltalade utgått från att de aktuella åtgärderna varit legitima, att denne inte förstått att agerandet kunde vara straffbart, att betalning med stora summor kontanter varit vanligt förekommande i den i målet aktuella branschen, att mottagna kontanter bokförts och redovisats till Skatteverket eller att den tilltalade saknat uppsåt till att insättare av pengarna varit kriminellt belastade. I en av de genomgångna domarna åberopades även kulturella skillnader, då man sade sig komma från en kultur, i vilken kontanta medel användes mellan släkt och vänner i stor utsträckning utan större kontroll.

Andra åberopade invändningar har varit att den åtalade gärningen varken har vidtagits i näringsverksamhet, vanemässigt eller annars i större omfattning. Invändningen om att den tilltalades kontant innehav härrör från löneutbetalningar har också förekommit. Vidare har invänts att den åtalade gärningen skulle kunna utgöra självtvätt och att kriminaliseringen av självtvätt inte omfattar bestämmelsen om näringspenningtvätt. Domstolen som prövade denna invändning ansåg dock att kriminaliseringen av självtvätt även omfattar bestämmelsen om näringspenningtvätt (se avsnitt 5.3).

3.3.2 Bevisning mot de tilltalades invändningar

3.3.2.1 Penningtvättsbrott

Vid åtal för penningtvättsbrott förs bevisning om att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet samt att åtgärden skett i penningtvättssyfte. Ett första led i att bevisa egendomens brottsliga ursprung har varit att visa att det saknas legitim förklaring till den tillgångsmassa den tilltalade har innehaft eller förfogat över. Kontoanalyser, kontantberäkningar och andra former av finansiella utredningar har i flera fall visat sig vara nödvändig, men inte alltid tillräcklig bevisning för att styrka egendomens brottsliga ursprung.

Varje invändning om lån eller arv har i de domar åtalen bifallits utretts så långt det varit möjligt att kontrollera uppgifterna. Vid invändningar om arv från personer med hemvist utomlands har domstolarna lämnat invändningarna utan avseende i de fall uppgifterna varit vaga eller motsägelsefulla. De tilltalade har i de fallen inte kunnat redogöra för detaljer kring när, hur och av vem arvet överlämnats till dem i Sverige. Andra omständigheter som påverkat den samlade bedömningen av den tilltalades trovärdighet, har t.ex. varit att den tilltalade valt ett förhållandevis besvärligt tillvägagångssätt för att föra in pengar från utlandet till Sverige. I stället för en enkel banköverföring har pengarna med hjälp av flera personer transporterats i kontanter från utlandet till Sverige varefter dessa har behövt växlas till svensk valuta (se avsnitt 4.2).

Finansiella utredningar avseende påstådda långgivare har varit av betydelse då detta möjliggjort en bedömning av långgivarnas förmåga att förfoga över legalt åtkomna förmögenhetsmassor i den storleksordning som påstås. Förhörsuppgifter från påstådda långgivare har gett stöd antingen åt den tilltalades invändning om lån eller för åklagarens påstående om motsatsen. Vissa långgivare har hörts vid huvudförhandlingen, antingen som vittnen eller medtilltalade i den mån de inte enbart har hörts under förundersökningens gång. Överlag har omständigheten att den tilltalade i väsentliga delar ändrat sina uppgifter om egendomens ursprung tillmätts viss betydelse av domstolarna vid fällande dom.

De tilltalades invändningar om att de inte haft uppsåt till att pengarna på deras bankkonton härrör från brottslig verksamhet, har av domstolarna ansetts motbevisat genom omständigheter gällande hur pengarna hanterats. Exempel på sådana omständigheter har varit att transaktionerna varit ovanliga jämfört med den affärsverksamhet som normalt bedrivits eller att en insättning på en privatpersons konto sker med ett mycket stort belopp i förhållande till dennes ekonomiska förhållanden i övrigt. Ytterligare omständigheter som varit relevanta vid uppsåtsbedömningen har varit att syftet med transaktionerna framstått som oklart, orimligt eller att

transaktionerna varit onödigt komplicerade eller onödigt kostsamma jämfört med sedvanliga transaktioner.

I en av domarna (se avsnitt 4.2) har Skatteverkets beskattningsbeslut, innehållande bland annat kontantberäkningar, ansetts tillräckligt för att styrka ett åtal för försvårande av skattekontroll. Dessa omständigheter har i sin tur resulterat i att ett åtal för grovt penningtvättsbrott ansetts styrkt då konkreta omständigheter avseende brottslig verksamhet ansågs föreligga.

3.3.2.2 Näringspenningtvätt

Generellt innehåller mål avseende ekonomisk brottslighet relativt omfattande skriftlig bevisning. Penningtvättsbrottslighet är inget undantag. Det finns emellertid vissa typer av situationer och brottsrubriceringar där de tilltalade har dömts till ansvar trots att utredningen varit av förhållandevis liten omfattning. Så har varit fallet när de tilltalade förvarat eller transporterat större mängder kontanter och det saknats rimliga förklaringar till kontanthanteringen (se bland annat avsnitt 5.5 och 5.6).

Enligt bestämmelsen om näringspenningtvätt krävs det för straffansvar inte att den tilltalade själv har gjort bedömningen att den åtgärd han eller hon medverkat till skäligen kan antas vara vidtagen i penningtvättssyfte. Det räcker med att den tilltalade har känt till de omständigheter som ligger till grund för denna bedömning. Vid åtal för näringspenningtvätt förs därför bevisning om att den tilltalade medverkat till transaktionerna i fråga samt att denne känt till omständigheterna kring den åtgärd han eller hon medverkat till. Även i de fall transaktionerna inte ifrågasatts har den skriftliga bevisningen varit relativt omfattande.

En vanligt förekommande invändning är att den tilltalade har utgått från att de aktuella åtgärderna varit legitima eller att han eller hon inte förstått att agerandet kunde vara straffbart. Gärningen har då i flera fall bestått i att ta ut kontanter från bankomater eller växlingskontor, alternativt att ta emot eller att förmedla kontanter. Redan hantering av stora belopp i kontanter förefaller vara något domstolarna anser vara ett klandervärt risktagande i dagens samhälle. Dock har hantering av en stor summa kontanter av domstolarna inte ensamt räckt för fälla till ansvar för näringspenningtvätt utan andra omständigheter har också beaktats. Exempel på sådana omständigheter är att de tilltalade uppgett att de fått instruktioner av någon annan att stora summor kontanter ska överlämnas till andra, ibland helt okända personer. I ett fall, där den tilltalade åtalats för näringspenningtvätt för att ha förvarat och transporterat 348 000 kronor i kontanter i en bil, hördes dock inte den person som enligt den tilltalade hade placerat pengarna i bilen. Den tilltalade dömdes i tingsrätten, men hovrätten ansåg det vara en tydlig brist att ägaren till pengarna inte hörts under rättegången och ogillade åtalet.

I ett fall (se avsnitt 5.1), där en näringsidkare tagit emot sammanlagt 1,6 miljoner kronor i kontant betalning för lastbilar, har redan mottagandet av pengarna i sig ansetts vara ett klandervärt risktagande som föranleder straffansvar. Den bevisning som åberopades av åklagaren bestod i huvudsak av förhör med den tilltalade, skriftlig bevisning om att den tilltalade bedrivit enskild näringsverksamhet, fotografier och promemorior avseende

kontanterna i beslag samt fakturor avseende de försålda lastbilarna. Den tilltalade åberopade förhör med ett vittne som hördes angående att kontanta betalningar vid lastbilsförsäljningar till bland annat Mellanöstern är vanligt förekommande. Vittnesförhöret omnämndes inte i domskälen utan domstolen ansåg att den tilltalade näringsidkaren gjort sig skyldig till näringspenningtvätt då han helt saknat möjlighet att kontrollera de mottagna kontanternas ursprung.

I en dom (se avsnitt 5.2) där en person dömdes för näringspenningtvätt, grovt brott, genom att ha mottagit cirka 2 miljoner kronor på sitt bankkonto och överfört eller gjort kortköp åt andra för lika mycket, invände den tilltalade att insättningarna utgjorde lån från vänner och bekanta, vilka samtliga hade arbetsinkomster. Vidare invände den tilltalade att han inte kände till att insättarna var kriminellt belastade. Åberopad bevisning mot den tilltalades invändningar utgjordes till största delen av en ekorevisors granskningspromemoria avseende den tilltalades konton. Granskningspromemorian baserades på kontosammanställningar, kontoanalyser och kontantberäkningar. Som bevisning för att den tilltalades agerande utgjort ett klandervärt risktagande åberopades även sammanställningar av transaktionskontakter med kriminellt belastade personer där namn och uppgifter om vilken typ av brott som insättaren eller mottagaren av medel dömts för. Vittnesförhör med ekorevisorn åberopades även som bevisning. Under förundersökningen hördes ett stort antal insättare och mottagare av medel men ingen av dessa hördes vid huvudförhandlingen.

I en fällande dom avseende näringspenningtvätt (se avsnitt 5.3), där den tilltalade uppvisade oriktiga, förvanskade eller missvisande underlag vid växlingskontor för att lösa in postväxlar till kontanter, bestod den tilltalades invändning i att han saknat anledning att ifrågasätta de åtgärder han medverkat till. Som bevisning åberopades bland annat de aktuella underlagen som inhämtats från växlingskontoren tillsammans med kontoutdrag och allegat från den tilltalades bankkonto. Av dessa framgick att inbetalare till den tilltalades konto inte stämde överens med de underlag som uppvisats vid uttagen hos växlingskontoren. Under förundersökningen hölls även ett antal vittnesförhör med påstådda köpare eller säljare av egendom på Blocket, som den tilltalade hänvisat till vid uttagen hos växlingskontoren. Inga vittnen hördes vid huvudförhandlingen då den tilltalade hade konfronterats med vittnesuppgifterna under förundersökningen och vid huvudförhandlingen inte längre påstod att han hade köpt eller sålt egendomen. I stället uppgav den tilltalade att han endast visat upp de felaktiga underlagen vid kontantuttagen efter instruktion från annan och överlämnat kontanterna till denna.

3.4 Rubriceringsfrågor, straffvärdebedömningar, förverkande och förvar

Det råder en viss osäkerhet i domstolarnas bedömning av straffvärdet och bestämmandet av påföljd gällande brott enligt penningtvättsbrottslagen. Mot bakgrund av detta redovisas iakttagelser i de genomgångna domarna rörande rubriceringsfrågor, men framför allt beloppsgränser.

Domstolarnas utgångspunkt vid bedömningen av penningtvättsbrottets svårighetsgrad har i de genomgångna domarna varit beloppens storlek. Andra faktorer som inverkat på om brotten ska

rubriceras som grova, har varit om brottsligheten utövats systematiskt och under flera års tid. Vidare har brottslighet som inbegripit ingående planering, organisering eller utnyttjandet av kapade eller falska identiteter ansetts vara av synnerligen farlig art (se bland annat avsnitt 4.1). De belopp där penningtvättsbrott har ansetts vara grova har sträckt sig från cirka 370 000 kronor till cirka 30 miljoner kronor. Penningtvättsbrott av normalgraden har avsett belopp mellan cirka 60 000 – 140 000 kronor.

Viss vägledning har lämnats av Högsta domstolen, som i NJA 2018 s. 1010 I-III uttalat sig allmänt om bestämmande av straffvärde samt om gradindelning och dess relation till straffvärdet. HD uttalar där att penningtvättsbrott kan utföras på olika sätt, att det kan förekomma förbrott av varierande slag och att frågan om vilka överväganden som gör sig gällande vid gradindelning och straffvärdebedömning av penningtvättsbrott inte kan besvaras generellt. Enligt HD bör de hållpunkter som i tidigare praxis angetts gälla vid häleribrott anses vägledande när ett penningtvättsbrott avser egendom som härrör från ett förmögenhetsbrott. En utgångspunkt är därför att om ett sådant penningtvättsbrott har avsett ett värde motsvarande fem basbelopp är det många gånger att bedöma som grovt brott. Betydelsen av värdet blir relativt sett mindre ju allvarligare brottsligheten är. Om värdet är så högt som 18 basbelopp är emellertid utgångspunkten att straffvärdet motsvarar fängelse i ett år. Vid ytterligare ökande belopp avtar betydelsen av egendomens värde (se bland annat ”Penningtvättshjälpen I” p. 24–29). I rättsfallen framhölls att det ska göras en nyanserad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid även andra faktorer än värdet ska beaktas. I första hand blir det då förhållandena vid själva penningtvättbrottet som kommer att vägas in vid sidan av det värde som brottet avser. Av särskild betydelse vid straffvärdebedömningen blir karaktären på penningtvättsåtgärderna och den roll som en person har intagit vid penningtvätten. I den mån även förhållandena vid förbrottet är utredda i målet om penningtvättsbrott, och är subjektivt täckta hos den som misstänks för det brottet, bör det emellertid vara möjligt att ta hänsyn också till sådana förhållanden (se bland annat ”Penningtvättshjälpen I” p. 29–31). (Se avsnitt 4.9).

Vad gäller näringspenningtvätt har alla brott som bedömts vara grova beloppsmässigt överstigit 1 miljon kronor. I ett fall bedömdes 480 000 kronor vara brott av normalgraden.

I de domar där näringspenningtvätten bedömts vara ringa, har beloppen varit mellan cirka 40 000 – 450 000 kronor. Att brotten, trots de relativt höga beloppen, ansetts vara ringa har berott på att de inte ägt rum inom ramen för näringsverksamhet, vanemässigt eller annars i större omfattning.

3.4.1 Straffvärde

I de genomgångna domarna har de tilltalade i vissa fall dömts för annan omfattande brottslighet och då har inte alltid straffvärdet för penningtvättsbrottsligheten angetts uttryckligen. I de fall där egendom härrört från skattebrottslighet har skatteeffekten och straffvärdet avseende skattebrotten varit utgångspunkten för bedömningen av straffvärdet för penningtvättsbrottet.

HD uttalade i Penningtvättshjälpen I-III (se nedan under avsnitt 4.9) att utgångspunkten, när penningtvättsbrott avser egendom som härrör från ett förmögenhetsbrott, är att de hållpunkter

som i tidigare praxis angetts gälla vid häleribrott ska anses vägledande för straffvärdebedömningen.

Straffvärdet för näringspenningtvätt, grovt brott, varierar relativt mycket. I en dom bedömdes en gärning avseende 1,6 miljoner kronor ha ett straffvärde som motsvarade fängelse i sex månader (se avsnitt 5.1) medan i en annan dom bedömdes cirka 2 miljoner kronor ha ett straffvärde på fängelse ett år och sex månader (se avsnitt 5.2).

Påföljden för näringspenningtvätt, ringa brott, har i samtliga fall utom ett, stannat vid dagsböter. I undantagsfallet (se avsnitt 5.5) dömdes den tilltalade till fängelse i två månader. I det fallet var motiveringen till fängelsepåföljden att brottet avsett en stor summa pengar och att den tilltalade hade insett att pengarna med stor sannolikhet härrörde från narkotikabrottslighet eller annan allvarlig brottslighet. Vidare ansågs handlandet ha utgjort ett led i en organiserad åtgärd i syfte att främja någons möjlighet att tillgodogöra sig pengarna.

3.4.2 Förverkande enligt penningtvättsbrottslagen och förvar enligt stöldgodslagen (9 – 13 §§ m.m.)

I några av de refererade domarna har åklagaren framställt ett flertal alternativa yrkanden om förverkande eller förvarstagande beroende på att det funnits flera yrkanden i ansvarsdelen. I ett mål där yrkandena om förverkande respektive förvar enligt stöldgodslagen ogillades på grund av utfallet i ansvarsfrågan biföll domstolen i stället ett yrkande om utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Det förverkandeutlösande brottet utgjordes av den medhjälp till grovt skattebrott som den tilltalade dömdes för.

Flera exempel finns även på mål där förstahandsyrkandet om ansvar för penningtvättsbrott och förverkande har ogillats men där ett alternativt yrkande om näringspenningtvätt, ringa brott, har bifallits och egendom uppgående till relativt stora värden har tagits i förvar enligt stöldgodslagen.

Förverkande av det värde penningtvättsgärningarna omfattade har skett i en dom (se avsnitt 4.6). De två personer som åtalades och dömdes för penningtvättsbrott avseende 63 000 kronor hade inte kvar pengarna i sin besittning. Värdet av penningtvättsgärningarna förverkades därför och annan egendom tillhörande de tilltalade belades med kvarstad för att säkra värdeförverkandet.

4 Domsreferat – penningtvättsbrott

4.1 Osanna fakturor och kontantuttag i ett brottsupplägg avseende svart arbetskraft

I åtalet som avsåg flera tilltalade, åtalades PJ och WF för grovt penningtvättsbrott och i andra hand näringspenningtvätt, grovt brott. Målet rörde ett brottsupplägg med svart arbetskraft och fakturaskrivande bolag i byggbranschen. Vad gäller penningtvättsbrottet var brottet eller den brottsliga verksamhet som pengarna härrörde från, skattebrott.

PJ påstods ha fått sammanlagt 30,5 miljoner kronor inbetalt från flera bolag till en enskild firma som han kontrollerade. Dessa pengar överfördes sedan till olika privatpersoners konton för att tas ut från bankomater och överlämnas i kontanter till andra. WF:s delaktighet i gärningen begränsade sig till att han gjort bankomatuttag om cirka 30,5 miljoner kronor och överlämnat kontanterna till andra. PJ påstods vidare ha förfarit på samma sätt med ytterligare cirka 30,5 miljoner kronor. WF:s delaktighet i den delen bestod i att göra bankomatuttag om cirka 20,5 miljoner kronor och överlämna kontanterna till andra. I det första fallet var det utrett att det skett skatteundandraganden i de bolag som gjort insättningar till den enskilda firman. I det andra fallet saknades utredning om skatteundandraganden.

PJ förnekade brott och invände att han agerat på direktiv från den verkliga huvudmannen och att han levte i tron att transaktionerna som skett varit fullt legala. WF förnekade också brott och invände att han vid tiden för gärningen inte insåg att det kunde vara brottsligt att ta ut och överlämna kontanter på det sätt som skett.

Tingsrätten konstaterade att verksamheten i den enskilda firman endast bestått i att ställa ut fakturor mot betalning i syfte att undandra skatt, och att PJ och WF haft uppsåt till detta, men ogillade åtalet mot bägge för penningtvättsbrott alternativt näringspenningtvätt. Skälet för att ogilla åtalet för penningtvättsbrott var att skatter inte hade fastställts och att de medel som inkommit till den enskilda firman därmed inte härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Tingsrätten anmärkte att det inte påståtts att upprättandet av osanna fakturor utgjort en del av penningtvättsgärningen. Åtalet för näringspenningtvätt ogillades eftersom tingsrätten ansåg att näringspenningtvätt endast kan begås inom ramen för en verksamhet som består av någon annan verksamhet än att genomföra de transaktioner som omfattas av näringspenningtvätten.

Åklagaren överklagade de ogillade åtalen avseende penningtvättsbrott och näringspenningtvätt till hovrätten. I sitt överklagande justerade åklagaren yrkandet om penningtvättsbrott till att även omfatta upprättandet av osanna fakturor i den enskilda firman.

Hovrätten, som delade tingsrättens slutsatser om att verksamheten i den enskilda firman endast bestått i att ställa ut fakturor mot betalning i syfte att undandra skatt, biföll åtalen mot PJ och WF för grovt penningtvättsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott. Vad gällde det första påståendet ansåg hovrätten dock att enbart 29,7 miljoner kronor av de cirka 30,5 miljoner

kronor som mottagits i den enskilda firman härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Detta eftersom enbart medel som inbetalades till den enskilda firman efter det att den första skatteredovisningsperioden hade passerats kunde anses härröra från brott eller brottslig verksamhet.

Vad gällde det andra påståendet om penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt avseende inbetalningarna från de bolag där utredning om skatteundandragande saknades, bedömde hovrätten gärningarna som näringspenningtvätt. Hovrätten konstaterade att det rörde sig om mycket omfattande belopp som hade överförts från en stor mängd bolag och att det i den enskilda firman hade ställts ut osanna fakturor. PJ:s och WF:s åtgärder att överföra omfattande belopp från den enskilda firmans och privatpersoners bankkonton samt att ta ut dessa i kontanter, ansågs ha inneburit ett klandervärt risktagande. Åtgärderna kunde enligt hovrätten skäligen antas ha vidtagits i penningtvättssyfte.

Hovrätten ansåg att såväl penningtvättsbrotten som näringspenningtvätten utgjorde grova brott redan på grund av de höga beloppen. Skatteundandragandet i de fakturaköpande bolagen konstaterades av hovrätten uppgå till cirka 18 miljoner kronor vilket utgjorde utgångspunkten för hovrättens straffvärdesbedömning. Hovrätten ansåg att penningtvättssyftet vid utställandet av osanna fakturor varit att dölja den förmögenhetsökning som uppstod i de fakturaköpande bolagen genom grova skattebrott. Samma bedömning gjordes avseende överföringarna från det fakturaskrivande bolagets konton till privatpersonernas konton samt kontantuttagen. Vid hovrättens bedömning av straffvärdet för den samlade brottsligheten beaktades förutom de höga beloppen att gärningarna utövats systematiskt och under två års tid. Vidare ansågs gärningarna med hänsyn till planeringen, organiseringen och utnyttjandet av identiteter vara av synnerligen farlig art. I fråga om straffvärde ansågs näringspenningtvätt vara en lika allvarlig gärning som penningtvättsbrott.

Påföljderna för de tilltalade, som även avsåg medhjälp till grova skattebrott och grova bokföringsbrott, blev fängelse sex år för PJ och fängelse fyra år för WF. Straffvärdet bedömdes av hovrätten vara sju respektive fem år, men hänsyn togs vid påföljdsbestämningen till att de båda tilltalade utvisades. PJ ålades även näringsförbud i sju år. Sammanlagt togs i målet banktillgodohavanden och kontanter om cirka 1,6 miljoner kronor i förvar enligt stöldgodslagen. (Svea hovrätts dom 2017-11-06, B 6119-17 och Södertörns tingsrätts dom 2017-06-30, B 13052-16)

4.2 Insättningar på bankkonton härrörande från oredovisad kontantförsäljning

En företagare, TN, åtalades för bland annat försvårande av skattekontroll och grovt penningtvättsbrott, och i andra hand för näringspenningtvätt, grovt brott. Den brottsliga gärningen bestod av att TN vid ett stort antal tillfällen satt in kontanter via insättningsautomater till ett sammanlagt värde av cirka 2 miljoner kronor på bankkonton tillhörande honom själv eller andra, varefter han överfört medlen till andra konton med uppsåt att dölja att kontanterna härrörde från brottslig verksamhet och för att främja möjligheterna för någon annan att

tillgodogöra sig kontanterna. Av pengarna påstods 800 000 kronor vara vinningen från den brottsliga verksamheten som härrörde från skattebrottslighet i två aktiebolag. Insättningarna uppgick till cirka 10 000 – 40 000 kronor vid varje tillfälle och skedde via andra personers bankkonton, som TN disponerade genom att ha tillgång till bankkort och bankdosor. Efter att kontanterna satts in, överfördes de helt eller delvis till bankkonton tillhörande TN eller andra personer.

Pengarna påstods av åklagaren härröra från oredovisad kontantförsäljning i TN:s verksamhet i vilken arbetsgivaravgifter och moms inte redovisats. I tingsrätten åberopades en förhandspromemoria från Skatteverket som bevisning för att kontanterna härrörde från oredovisade skatter och avgifter. I hovrätten hade skattebeslut meddelats och kunde åberopas som bevisning.

TN invände att kontanterna härrörde från ett arv i Vietnam och att de på olika sätt transporterats till Sverige för insättning i automater.

Tingsrätten ogillade yrkandet om penningtvättsbrott eftersom påståendet om att pengarna härrörde från brottslig verksamhet inte ansågs styrkt. Tingsrätten dömde emellertid TN för försvårande av skattekontroll avseende oredovisade kontantförsäljningar och biföll andrahandsyrkandet om näringspenningtvätt. Detta eftersom sättet på vilket transaktionerna genomfördes ansågs så anmärkningsvärt att det skäligen kunde antas att åtgärderna vidtagits i penningtvättssyfte.

Hovrätten ansåg däremot åtalet för grovt penningtvättsbrott vara styrkt då de oredovisade kontantförsäljningarna ansågs utgöra brottslig verksamhet. Vidare konstaterade hovrätten i sina skäl att kontanthantering måste ha krävt omfattande planering och att den tilltalades förklaring om arv framstod som märklig eftersom en sådan hantering torde krävt flera kostsamma växlingar i stället för en banköverföring. Mot bakgrund av att den tilltalade och de vittnen som hördes i målet avseende kontanthantering och arvet lämnat detaljfattiga och motstridiga uppgifter lämnade hovrätten TF:s förklaring om arvet i Vietnam utan avseende. Förfarandet att sätta in kontanter och flytta runt pengar mellan konton hade uppenbarligen skett för att dölja att dessa härrörde från brottslig verksamhet. Penningtvättsbrottet ansågs vara grovt med hänsyn till omfattningen och dess karaktär. Straffvärdet bedömdes av hovrätten inte överstiga fängelse ett år. Påföljden för den sammanlagda brottsligheten blev fängelse tre år och sex månader. (Hovrätten för Övre Norrlands dom 2017-12-20, B 542-17 och Luleå tingsrätts dom 2017-06-02, B 1432-16)

4.3 Omfattande kontantuttag i bankomat och transport av kontanter från utlandet

En utländsk medborgare, MM, åtalades för bland annat grovt penningtvättsbrott och i andra hand näringspenningtvätt, grovt brott. Den påstådda gärningen bestod i att MM transporterat och förvarat 40 000 US-dollar i kontanter från utlandet till Sverige. Vidare hade denne genomfört och låtit genomföra kontanta uttag vid bankomater i Sverige från sitt konto i Azerbajdzjan

till ett sammanlagt belopp om 687 000 kronor och försökt att göra ett kontantuttag från sitt konto om 290 000 kronor vid ett växlingskontor i Sverige. Uttaget vid växlingskontoret nekades eftersom underlag som förklarade pengarnas ursprung saknades. Enligt uppgifter från personal vid växlingskontoret var syftet med det tilltänkta uttaget att köpa en lastbil från MM:s bror. En lastbil för vilken brodern senare dömdes för häleri. Den brottslighet pengarna påstods härröra från var broderns häleribrottslighet eller någon annan ekonomisk brottslighet i Azerbajdzjan, Sverige eller någon annan medlemsstat inom EU.

MM förnekade brott och invände att han hade en verksamhet i Azerbajdzjan från vilken pengarna kom från. Han uppgav vidare att syftet med kontantuttagen bland annat var fastighetsköp i Sverige. Omkostnader i samband med dessa, köp av ett bolag och konsumtion. Enligt MM hade fastighetsmäklaren som förmedlade de objekt han köpte begärt betalning i kontanter, vilket dock tillbakavisades av mäklaren som hördes som vittne. Vidare uppgav MM att kontantuttagen motiverades av att en banköverföring inte varit möjlig att genomföra.

Såväl tingsrätten som hovrätten ogillade åtalet avseende såväl penningtvättsbrott som näringspenningtvätt. Kopplingen mellan de pengar MM hanterat inom ramen för åtalet och brottslighet i någon form ansågs inte styrkt då närmare utredning om detta bedömdes saknas. Rätten godtog MM:s förklaring till att kontanterna i US-dollar var från hans eget konto och ett konto för vilket kontoutdrag inte fanns. Vidare ansågs det vara en brist att den person MM påstod hade med transaktionerna i utlandet att göra inte hade hörts i utredningen. Förfarandet ansågs inte heller utgöra ett sådant klandervärt risktagande som avses i bestämmelsen om näringspenningtvätt, främst eftersom pengarna tagits ut från MM:s eget konto och då syftet med uttagen inte ansågs vara annat än det MM påstått om fastighetsköp m.m. En nämndeman i hovrätten var skiljaktig och ville döma MM i enlighet med åtalet. (Svea hovrätts dom 2017-04-25, B 1247–17 och Solna tingsrätts dom 2017-02-10, B 8815-16)

4.4 Insättning på bankkonto som föregåtts av oredlighet mot borgenär

SH åtalades för penningtvättsbrott vid Göteborgs tingsrätt. Bakgrunden till åtalet var följande. Ett byggbolag hade mottagit flera betalningar för utförda arbeten, bland annat en betalning på 145 000 kronor. Bolagets faktiska företrädare, MJ, överförde pengarna till ett konto som tillhörde SH. Denne förde i sin tur över cirka 86 000 kronor till sitt eget växlingsbolag. Av dessa togs 50 000 kronor ut till en annan person som återbetalning för ett lån och resterande pengar togs ut i euro. MJ hade ingen anställning i byggbolaget och det fanns ingen överenskommelse om att han skulle få ersättning för arbete. Inte heller hade MJ gjort utlägg för bolagets räkning. Några handlingar hade heller inte upprättats avseende utbetalningen och byggbolaget ansågs därför fränhänta tillgångar genom vederlagsfri utbetalning. Bolaget gick i konkurs med en brist i boet.

SH förnekade brott och invände att han trodde att insättningen på hans konto skett av misstag. Tingsrätten dömde SH till ansvar för penningtvättsförseelse eftersom den ansåg att han i vart fall haft skäligen anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet, men ansåg det inte bevisat att SH hade uppsåt till penningtvättssyfte. MJ dömdes för grov

oredlighet mot borgenär då det måste ha förelegat en påtaglig fara för att byggbolaget genom överföringarna till andra personer skulle komma på obestånd.

Även hovrätten dömde MJ för grov oredlighet mot borgenär. SH dömdes, till skillnad från i tingsrätten, för penningtvättsbrott i stället för penningtvättsförseelse, för att han upplåtit sitt bankkonto och tagit befattning med pengarna i syfte att dölja att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Hovrätten konstaterade att egendomen härrörde från det oredlighetsbrott MJ gjort sig skyldig till och SH:s invändning om att betalningen skett av misstag framstod, enligt hovrätten, som en ren efterhandskonstruktion. Straffvärdet för penningtvättsbrottet bedömdes vara fängelse tre månader. Eftersom varken brottets art eller straffvärde ansågs motivera ett fängelsestraff bestämdes påföljden, som i tingsrätten, till villkorlig dom och 60 dagsböter. (Hovrätten för Västra Sverige dom 2016-02-02, B 2941-15 och Göteborgs tingsrätts dom 2015-05-05, B 1019-15)

4.5 Penningtvättsbrott i MTIC-upplägg

AM åtalades för bland annat grovt penningtvättsbrott genom att ha överfört cirka 3,5 miljoner kronor från ett konto tillhörande en enskild firma till ett konto utomlands.

Den enskilda firman påstods vara ett skenföretag eller en så kallad Missing Trader i ett MTIC-brottsupplägg (Missing Trader Intra Community). Brottsupplägget syftar till skattebrott som grundar sig på momsreglerna inom EU. Skenföretag är normalt registrerade för moms och kan därför förvärva varor eller tjänster från en annan medlemsstat utan att moms påförs vid inköpen. Skenföretaget säljer därefter varorna vidare till ett köparföretag med utgående moms påförd, men avser inte att redovisa för eller att betala denna till Skatteverket. Genom att momsen inte ska betalas kan priset sättas lågt. Syftet med brottsupplägget är att kunna behålla den moms som skenföretaget skulle ha redovisat och betalat in till Skatteverket. I upplägget ligger också att köparföretaget kan köpa varorna till ett underpris, vilket kan ge vinstmaximering och konkurrensfördelar för denna, som dessutom kan utnyttja rätten att dra av för ingående moms på fakturorna som ställts ut av skenföretaget. Skenföretag är verksamma under en kortare tid och upphör genom likvidation eller konkurs.

Under loppet av mindre än tre månader överfördes cirka 60 miljoner kronor från ett aktiebolag till den enskilda firman som påstådd betalning för köp av elektronik i enlighet med fakturor med samma belopp. Företrädaren för aktiebolaget dömdes för skattebrott för att genom oriktiga uppgifter ha yrkat avdrag för ingående moms om cirka 12 miljoner kronor avseende de påstådda köpen av elektronik. Vid tidpunkten då AM överförde de 3,5 miljoner kronorna från den enskilda firman till ett konto utomlands uppgick skatteundandragandet i aktiebolaget till sammanlagt cirka 6 miljoner kronor.

AM vidgick att han utfört transaktionerna men invände att han saknade uppsåt till att pengarna härrörde från skattebrottslighet samt att han saknade uppsåt till penningtvättssyftet.

Tingsrätten, som dömde AM för grovt penningtvättsbrott, ansåg att den enskilda firmans intäkter i vart fall till största delen kom från delaktighet i ett MTIC-upplägg och att AM insett detta.

Efter en försiktighetsuppskattning ansåg tingsrätten att AM skulle dömas för penningtvättsbrott avseende 2,5 miljoner kronor som ansågs utgöra brottsvinster. Tingsrätten redogjorde inte närmare för grunderna till försiktighetsuppskattningen.

Hovrätten delade tingsrättens bedömning i skuldfrågan, men ansåg det vara uppenbart att hela den enskilda firmans kontoinnehav om 3,5 miljoner kronor härrörde från brottslig verksamhet. Penningtvättsbrottet bedömdes vara grovt på grund av det stora beloppet. AM dömdes som i tingsrätten för medhjälp till grovt skattebrott avseende 12 miljoner kronor i undandragen moms avseende aktiebolaget. Hovrätten ändrade påföljden, från fängelse i tre år till fängelse två år och sex månader. (Svea hovrätts dom 2016-10-11, B 6698-16 och Södertörns tingsrätts dom 2016-07-13, B 14753-15)

4.6 Brottslig verksamhet trots avsaknad av koppling till bedrägeri

Flera personer åtalades vid Solna tingsrätt för ett antal bedrägerier avseende bilköp med lånefinansiering. Bland dessa åtalades TA för flera grova bedrägerier och grovt penningtvättsbrott och AR åtalades för grovt penningtvättsbrott alternativt näringspenningtvätt, grovt brott, eller näringspenningtvätt, ringa brott.

Det påstådda penningtvättsbrottet avsåg att AR på sitt bankkonto för TA:s räkning mottagit cirka 500 000 kronor som härrörde från brottslig verksamhet. Knappt 200 000 kronor av de insatta pengarna var kontanter som AR själv satt in och resterande cirka 300 000 kronor härrörde från sex olika identifierade insättare. Varken TA:s eller AR:s legala ekonomi kunde förklara insättningarna.

TA invände i huvudsak att det var fråga om lån eller återbetalning av lån och påstod att han hade inkomster från verksamheter inom många olika branscher.

AR invände att hon tidigare haft en relation med TA och lät honom använda hennes bankkonto eftersom han inte hade något eget konto. AR uppgav att hon fått en försäkran från TA om att det var lagligt åtkomna pengar som sattes in på kontot. AR uppgav vidare att kontanterna härrörde från en gåva från hennes mor.

TA och AR dömdes för penningtvättsbrott avseende insättningar om cirka 63 000 kronor som bedömdes härröra från brottslig verksamhet. Tingsrätten ansåg att i de fall insättningarna inte kunde beslås med att ha varit delaktiga i brottslighet som typiskt sett genererar ekonomisk vinning förelåg inte i sådana konkreta omständigheter som krävdes för att pengarna skulle anses härröra från brottslig verksamhet. De insättningar som gjorts av personer som i någon mån varit inblandad i brottsligheten bedömdes emellertid härröra från brottslig verksamhet oaktat att det inte förelåg någon direkt koppling mellan insättningarna och de i målet aktuella bedrägerierna. Tingsrätten ansåg inte att invändningen om att kontanterna härrörde från AR:s mor hade vederlagts.

Påföljden för AR blev villkorlig dom och 70 dagsböter. TA, som även dömdes för grovt bedrägeri och medhjälp till grovt bedrägeri, dömdes till fängelse sex månader. TA dömdes

särskilt eftersom han verkställde ett längre fängelsestraff under tiden för förundersökning och huvudförhandling. Tingsrätten förverkade även ett värde om 63 000 kronor hos både TA och AR solidariskt. Vidare förordnade tingsrätten om kvarstad på ett belopp motsvarande värdet av det förverkade beloppet. (Solna tingsrätts dom 2017-06-13, B 7679-15)

Tingsrättsdomen mot TA har vunnit laga kraft. AR överklagade domen till hovrätten. Hovrätten resonerade att många av de insättningar som gjorts på AR:s konto saknar koppling till brottslig verksamhet. Avseende totalt 50 000 kronor ansåg dock Svea hovrätt det vara styrkt att pengarna härrört från brottslig verksamhet samt att de satts in på AR:s konto i penningtvättssyfte. Hovrätten ansåg det dock inte visat att AR haft det uppsåt som krävs för att hon ska kunna dömas för penningtvättsbrott, då insättningarna skett med förhållandevis lång tid emellan och då de inte avsåg anmärkningsvärt stora belopp. Vad gäller näringspenningtvätt hade preskription inträtt för vissa transaktioner. För övriga transaktioner hänvisade hovrätten till bristen på uppsåt och frikände AR även avseende alternativyrkandet om näringspenningtvätt. (Svea hovrätts dom 2018-10-25, B 6329-17)

4.7 Avsaknad av penningtvättssyfte vid innehav och förvar av kontanter och dyrbara klockor

AG åtalades för bland annat grovt penningtvättsbrott bestående av att ha innehaft och förvarat kontanter om cirka 850 000 kronor, klockor till ett värde av cirka 500 000 kronor samt åtta mobiltelefoner som påstoddes härröra från brottslig verksamhet.

Bakgrunden till åtalet var att AG stoppades av polis när han och hans sambo OS färdades i bil, där en dyrbar klocka, en mindre mängd kontanter samt narkotikaklassade tabletter påträffades. Vid husrannsakan i hemmet påträffades även mycket kontanter och ytterligare två exklusiva klockor. Vidare påträffades ammunition, vapenmagasin och mindre mängder narkotika i hemmet. AG dömdes år 2012 till fem års fängelse för grovt narkotikabrott som gett vinning, och han greps cirka tio månader efter villkorlig frigivning från det straffet. Såväl AG som OS var restförda hos kronofogdemyndigheten.

AG förnekade brott och invände att han fått ett arv motsvarande 665 000 kronor som i olika omgångar förts till Sverige från Iran av släktingar samt att han fått löneutbetalningar om cirka 50 000 kronor direkt ”i handen”.

Tingsrätten konstaterade att AG lämnat olika förklaringar till innehavet av den aktuella egendomen, och att de legala inkomster AG och OS hade inte kunde förklara en tillgångsmassa av den storlek som åtalet avsåg. Avsaknaden av legala förklaringar till den innehavda egendomen tillsammans med den omständigheten att AG tidigare dömts för omfattande och vinstgivande narkotikabrottslighet, samt att såväl narkotika, ammunition samt vapenmagasin påträffats i bostaden, ledde tingsrätten till slutsatsen att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet. AG dömdes således för grovt penningtvättsbrott.

Hovrätten ogillade åtalet mot AG för penningtvättsbrott och hävde beslagen, primärt för att

den ansåg att det inte framförts något påstående om vilken typ av brottslighet egendomen härrörde från och följaktligen hade inga konkreta omständigheter som tydde på brottslighet av viss typ preciserats. Vidare utvecklade hovrätten även ett resonemang kring att den åtalade gärningen inte kunde anses ha skett i penningtvättssyfte. Dock konstaterade hovrätten att ett faktiskt tillgodogörande av pengar eller annan egendom, men utan att penningtvättssyfte föreligger, i stället kan komma att omfattas av 4 § penningtvättsbrottslagen som särskilt tar sikte på ren konsumtion av brottsutbyte. Hovrätten ansåg emellertid att åklagarens gärningspåståenden inte aktualiserade denna bestämmelse. RH 2017:29 (Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2017-05-17, B 2266-16 och Malmö tingsrätts dom 2016-08-16, B 4924-16)

4.8 NJA 2019 s. 305 – rubricering och straffvärdebedömning när förbrottet bestått av ett bedrägeri som medfört skada för 2,7 miljoner kronor

MS åtalades vid Uppsala tingsrätt för grovt penningtvättsbrott. Han hade, i syfte att dölja att pengar härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller för att främja möjligheterna för någon annan att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde, tagit emot cirka 2,7 miljoner kronor som härrörde från ett bedrägeri mot den amerikanske medborgaren AB, eller en stiftelse som denne företrädde, på ett konto i Handelsbanken. MS hade sedan överfört pengar till egna konton samt till vänner och anhöriga, varav cirka 180 000 kronor till AW, cirka 290 000 kronor till SW och cirka 155 000 kronor till TS. Han hade sedan även försökt att överföra resterande cirka 1,8 miljoner kronor till ett bankkonto tillhörande UJ:s bolag med säte i Belize, samt till ett UJ tillhörigt bankkonto i Spanien.

Bakgrunden var följande. Under maj 2017 vilseleddes den amerikanske medborgaren AB av en okänd person att betala drygt 2,7 miljoner kronor till MS:s bankkonto. Vilseledandet gick till på så sätt att en e-postkonversation mellan AB och ett italienskt galleri ”kapades”. I konversationen fördes det in uppgifter om att betalningen för en tavla skulle ske till ett bankkonto som tillhörde MS. AB genomförde betalningen via en belgisk bank.

MS invände att han hade affärskontakter i bland annat Turkiet och att han trodde att de pengar som hamnade på hans konto avsåg betalning för en skrotaffär han drivit igenom med en skrotmäklare. Han förklarade vidarebefordrandet av beloppen till AW, SW och TS med att han hade skulder till dem som han ville betala av.

Tingsrätten konstaterade att det var uppenbart att AB hade blivit utsatt för ett bedrägeribrott och att pengarna således ansågs härröra från brott. MS ansågs antingen själv ha deltagit på något sätt i förbrottet eller i varje fall varit fullt medveten om att betalningen, om bedrägeriet lyckades, skulle komma in på hans konto. Hans uppgift om att en nästan samtidigt förväntad betalning från Turkiet med ungefär samma belopp skulle komma in på hans konto ansågs vara ett så osannolikt sammanträffande, att detta måste lämnas utan avseende. Hans uppgifter förringades också av det faktum att den påstådda förväntade turkiska betalningen aldrig skedde till MS. Han hade dessutom lämnat alltför vaga uppgifter om vilka han gjort affärer med i Turkiet.

MS dömdes enligt 3 § första stycket 1 och 5 § första stycket penningtvättslagen för grovt penningtvättsbrott till fängelse två år och sex månader. Svea hovrätt fastställde domen.

MS överklagade till HD och yrkade att HD skulle frikänna honom eller i vart fall lindra straffet.

HD fastställde hovrättens dom i ansvarsdelen.

HD, som hänvisar till ”Penningtvättshjälpen I-III” (se nedan), uttalar att straffvärdet måste bedömas mot bakgrund av samtliga omständigheter. MS:s penningtvättsåtgärder hade innefattat förflyttning av en del av beloppet samt försök att föra resterande belopp utomlands. Dessutom hade MS haft i vart fall viss insikt i den bakomliggande brottsligheten. Dessa omständigheter påverkade enligt HD straffvärdet i skärpande riktning. Några förmildrande omständigheter hänförliga till gärningen hade inte framkommit.

Påföljden bedömdes, efter att hänsyn tagits till att MS varit ålagd reseförbud i ett och ett halvt år, till fängelse i två år. (Högsta domstolens dom 2018-03-19, B 5253-17)

4.9 NJA 2018 s. 1010 Penningtvättshjälpen I-III, Rubricering och straffvärdebedömning

4.9.1 Penningtvättshjälpen I, Straffvärdebedömning vid upprättande av skenbolag, betydande värden har flyttats utomlands

Swedbank AB blev utsatt för dataintrång, då en eller flera okända gärningsmän hackade sig in i bankens datasystem och placerade trojaner där. Trojanerna möjliggjorde för gärningsmännen att övervaka Swedbanks korrespondens med kunder. Genom denna övervakning fick gärningsmännen kännedom om hur kundernas kommunikation med banken sker. Därefter skapade gärningsmännen e-postadresser snarlika de som bankens avtalskunder använder och vilseledde genom de adresserna bankens tjänstemän att överföra 5 miljoner kronor till AB 1, som i falska fakturor angavs som leverantör av maskiner.

Swedbank AB lurades på liknande sätt att betala ut cirka 35 miljoner kronor till företaget AB 2:s två bankkonton i andra banker.

JSE, som under perioden varit styrelsesuppleant och firmatecknare för AB 1 och förfogade över bolagets konto hade tillsammans och i samförstånd med EA upplåtit detta konto för insättning om 5 miljoner kronor från Swedbank. JSE och EA överförde därefter cirka 5 miljoner kronor från bankkontot till bankkonton utomlands.

AS, som är JSE:s mor, var styrelsesuppleant och firmatecknare för AB 2. Hon upplät AB 2:s bankkonton för insättningar från Swedbank om 35 miljoner kronor, samt slussade gemensamt och i samförstånd med JSE och EA pengarna vidare till andra konton, varav cirka 30 miljoner kronor hamnade utomlands.

EA var den som förmådde JSE att utföra nämnda åtgärder och förmå AS att delta.

JSE, AS och EA åtalades för grovt penningtvättsbrott.

JSE och EA bestred ansvar.

AS bestred ansvar på grund av bristande uppsåt samt på grund av att hon befunnit sig i nödvärnssituation i förhållande till sin son, eftersom det förekommit våld mellan honom och andra familjemedlemmar, samt att hon under alla omständigheter var medberoende till JSE och dennes missbruk.

Tingsrätten fann klarlagt att Swedbank hade vilseletts att göra de av åklagaren påstådda utbetalningarna till bankkonton tillhörande AB 1 och AB 2. Tingsrätten konstaterade vidare att JSE i egenskap av firmatecknare för AB 1 hade kvitterat ut en till detta bolags konto i SEB knuten bankdosa och att hans mor AS i egenskap av firmatecknare för AB 2 hade kvitterat ut bankdosor knutna till detta bolags konton samt att de båda hade överlämnat bankdosorna med tillhörande koder till EA. AS hade dessutom överfört cirka 8 miljoner kronor från ett av AB2:s konton till ett annat. De av JSE och AS utkvitterade bankdosorna hade enligt vad tingsrätten fann utrett använts vid överföring av de av åklagaren angivna beloppen utomlands.

Enligt tingsrättens bedömning hade både JSE och AS varit medvetna om att syftet med att upplåta konton hade varit att dölja att de influtna pengarna härrörde från brott. De hade också fått insikt i överföringarnas beloppsmässiga storlek eller i vart fall varit likgiltiga för hur mycket pengar som skulle överföras. EA hade enligt tingsrätten insett att syftet med de betydande överföringarna var att dölja att pengarna härrörde från brott.

Vad AS anförde om nödvärn och medberoende till JSE kunde enligt tingsrätten inte medföra någon ansvarsfrihet för henne.

Tingsrätten dömde EA, JSE och AS för grovt penningtvättsbrott till fängelse i två år.

Hovrätten fann att de tilltalade hade agerat tillsammans och i samförstånd, varit införstådda med vad åtgärderna syftat till och haft uppsåt i förhållande till brottslighetens fulla omfattning. Beträffande rubricering och påföljd konstaterade hovrätten att det har varit fråga om mycket betydande belopp, att brottsligheten utövats systematiskt och att det kan förutsättas att penningtvättsbrotten utgör ett led i en omfattande brottslighet. Att pengarna överförts till konton utomlands, vilket typiskt sett försvårar möjligheterna att spåra dem ansågs vara en försvårande omständighet, liksom åtgärderna att införskaffa två målvaktbolag och registrera firmatecknare för dem. Hovrätten fann därför att JSE:s och EA:s brottslighet motsvarade fängelse i fyra år, medan straffvärdet för AS motsvarade fängelse i tre år och sex månader.

EA och AS överklagade hovrättens dom. HD meddelade prövningstillstånd.

HD:s bedömning avseende rubriceringen var följande. I målet är fråga om två penningtvättsbrott, ett som avser drygt fem miljoner kronor och ett som avser drygt 30 miljoner kronor. De betydande värdena samt det förhållandet att penningtvättsbrotten har ingått som ett led i brottslighet som utövats systematiskt har enligt hovrätten omfattats av uppsåt hos EA respektive AS. Brotten avser värden som på ett högst påtagligt sätt överskrider den nivå vid vilken värdet i sig talar för att ett brott är grovt och EA:s och AS:s penningtvättsbrott bedömdes som grova. Vad gäller straffvärdet uttalade HD att enbart beloppet 30 miljoner kronor talar för ett straffvärde på omkring tre år och sex månader. Detta är emellertid enbart bara en utgångspunkt. Straffvärdet för den enskilda gärningen måste bedömas mot bakgrund av samtliga omständigheter. Av betydelse blir bland annat i vilken grad de olika medverkande personerna har varit delaktiga i gärningen och om det föreligger några särskilt försvårande eller förmildrande omständigheter. EA har varit delaktig i de förberedande åtgärderna vid penningtvätten och är också den som har förmått JE att delta och att, i sin tur, förmå AS att delta. Därtill kommer att han har begått ytterligare en penningtvättsgärning som, sedd för sig, har ett betydande straffvärde. Vid en samlad bedömning ansågs EA:s gärningar motsvara fängelse i fyra år och sex månader.

HD fann att AS:s agerande visserligen varit ett nödvändigt led i penningtvätten, men att hennes roll inte var lika framträdande som de andras. HD ifrågasatte inte att AS till följd av sonens missbruk upplevt sig ha ett begränsat handlingsutrymme eller att hon vid tiden för gärningen mådde psykiskt dåligt och var medberoende till sonens missbruk. Dessa förhållanden ansågs av HD i viss mån som förmildrande. Vid en samlad bedömning ansågs AS:s gärning motsvara fängelse i tre år. (Högsta domstolens dom 2018-06-11, B 5389-17)

4.9.2 Penningtvättshjälpen II, straffvärdebedömning, likgiltighetsuppsåt vid penningtvätt

Under våren 2015 förmådde okänd gärningsman en tjänsteman vid Morgan Stanley Wealth Management genom vilseledande att överföra knappt 1,8 miljoner kronor till ES:s bankkonto. ES åtalades för grovt penningtvättsbrott genom att ha ställt sitt bankkonto till förfogande för medlen och därefter lämnat skenbara förklaringar till bankpersonalen avseende pengarnas ursprung.

ES invände att hon inte känt till att pengarna härrörde från brott. Hon hade kontaktats av en gammal vän som frågat om han kunde få sätta in en summa pengar på hennes bankkonto. Hon hade gått med på detta utan att fråga om anledningen till insättningen. På vännens uppmaning hade hon också överlämnat sin bankdosa med tillhörande kod. Vännens hade inte berättat för ES varifrån pengarna kommit eller hur mycket pengar det rört sig om. Han hade uppmanat henne att inte svara på frågor från bankpersonal. När bankpersonal frågat henne om pengarnas ursprung uppgav hon att det var en farbror till henne som hade satt in dem på kontot.

Hovrätten konstaterade att ett penningtvättsbrott i objektiv mening hade begåtts av ES. Det var emellertid inte visat att hon haft full insikt om förbrottet och pengarnas ursprung. Vad som var aktuellt att pröva var då om ES haft likgiltighetsuppsåt. Hovrätten konstaterade att hennes

beteende inte kunde förklaras på något annat sätt än att hon hade varit likgiltig inför samtliga relevanta gärningsomständigheter, inklusive insättnings storlek. Enbart sett till beloppets storlek bedömde hovrätten att straffvärdet av penningtvättsbrottet motsvarar fängelse i cirka ett år och sex månader. ES hade genom att ställa sitt bankkonto till förfogande bidragit till att brottsutbytet skulle kunna undanskaffas och på så sätt haft en inte oväsentlig roll i brottsupplägget. Det ansågs dock inte visat att hon deltagit vid planeringen av det bakomliggande brottet eller ens haft närmare kännedom om detta, utan utredningen talar för att hon blivit utnyttjad av andra. Hovrätten beaktade att det inte var visat att hon fått någon ersättning för att medverka. Hennes brott har därför ett lägre straffvärde än det som följer enbart av insättnings storlek. Hovrätten bedömde att straffvärdet uppgår till fängelse i ett år.

ES överklagade hovrättens dom och yrkade att HD skulle mildra påföljden. Riksåklagaren motsatte sig att hovrättens dom ändras.

HD, som hänvisade till Penningtvättshjälpen I (se ovan), gjorde följande bedömning. ES:s penningtvättsbrott avsåg ett värde som betydligt överstiger den nivå om fem basbelopp, där värdet som sådant talar för att brottet bör bedömas som grovt. Straffvärdet, enbart utifrån beloppet bedömdes till fängelse i ett år och sex månader. Man tog dock hänsyn till att ES har förmått att delta i gärningen genom uppmaningar från en vän och att hon inte deltagit i planeringen av, eller haft några närmare insikter om, den bakomliggande brottsligheten. Hon har dessutom haft en underordnad roll. Hon hade agerat endast med likgiltighetsuppsåt. Dessa omständigheter påverkar straffvärdet i sänkande riktning. HD instämde i hovrättens slutsats att straffvärdet, vid en samlad bedömning, motsvarar fängelse i ett år. (Högsta domstolens dom 2018-03-19, B 5253-17)

4.9.3 Penningtvättshjälpen III, penningtvättsbrott av normalgraden trots högt värde och betydande medverkan

Under slutet av 2015 vilseleddes Medmera Bank AB av en okänd person att utbetala 250 000 kronor till LC:s bankkonto.

LC åtalades för penningtvättsbrott genom att tillhandahålla sitt bankkonto och ta emot de aktuella medlen, genom att låna ut sitt kontokort och sin kod för uttag och genom att göra överföringar och uttag från kontot.

LC invände att han enbart hade som avsikt att hjälpa en gammal vän och att han förstod att pengarna kunde ha brottsligt ursprung först när han såg vilket belopp som hade satts in på kontot.

Tingsrätten dömde LC för grovt penningtvättsbrott.

Hovrätten fastställde tingsrättens domslut.

HD konstaterade att LC visserligen inte hade brottsligt uppsåt när han tillhandahöll sitt bankkonto och lånade ut kontokort och kod, men att han väl hade sådant uppsåt när han gjorde uttag och överföring från kontot, varför det är de sistnämnda åtgärderna han ska dömas för. Han hade bland annat tagit ut 167 000 kronor genom ett flertal kontantuttag i olika städer, skjutsats runt i en bil tillsammans med ett par andra personer och efter uttagen lämnat över pengarna till en medmisstänkt. Efter att ha blivit instruerad till det har han också överfört resterande 68 000 kronor till den medmisstänktes bankkonto. Sammantaget ansågs han därför, efter att ha fått uppsåt till medlens ursprung, medverkat till att 235 000 kronor tagits ut eller överförts från hans konto. HD resonerade vidare att LC, eftersom han inte dömts för de inledande åtgärderna, dvs. för att tillhandahålla sitt konto och motta medlen, inte kan anses ha gjort sig skyldig till grovt penningtvättsbrott, utan för penningtvättsbrott av normalgraden. (Högsta domstolens dom 2018-07-04, B 1751-18)

4.10 Bevisfråga – enbart sammanställning från Ekobrottsmyndighetens ekonom räckte inte som bevisning för att styrka förbrott

A åtalades för grovt penningtvättsbrott för att, i syfte att dölja pengar härrörande från skattebrottslighet i aktiebolaget B och för att främja möjligheten för andra att tillgodogöra sig dem, under en tvåveckorsperiod låtit drygt en miljon kronor härrörande från aktiebolaget B sättas in på ett bankkonto tillhörigt honom. Under samma period överförde A samma summa till ett icke verksamt lettiskt bolag, C. Han gjorde ett kontant uttag för egen del om 1 000 kronor.

I målet åberopades en sammanställning för bolaget C om visade att C varit registrerat för månadsvis redovisning av mervärdesskatt. Sammanställningen var upprättad av en analytiker på Ekobrottsmyndigheten. I den redovisades hennes bedömningar och slutsatser. Enligt domen åberopades den skriftliga bevisning i form av fakturor och andra underlag som låg till grund för sammanställningen och dess slutsatser endast i begränsad omfattning. Analytikern hördes inte i målet. I den mån fakturor och underlag lades fram syntes de väsentligen avse andra redovisningsperioder än de redovisningsperioder för vilka deklaration och betalning av mervärdesskatt skulle ha skett vid tiden för de påstådda penningtvättsåtgärderna. Det hade enligt hovrätten inte heller lagts fram något underlag till stöd för bedömningen att det är osannolikt att C kvittat ingående mervärdesskatt mot utgående.

Talan ogillades i tingsrätten. Hovrätten fastställde tingsrättens dom och anförde att det sammantaget inte var bevisat att effekten av skattebrottslighet i C inträtt och berikande genom skattebrottslighet skett vid tiden för de påstådda penningtvättsåtgärderna. Det ansågs således inte styrkt att den aktuella egendomen härrört från brott eller brottslig verksamhet. (Svea hovrätts dom 2018-03-16, B 864-17)

5 Domsreferat – näringspenningtvätt

5.1 Kontanthantering i en bilhandlarverksamhet

En näringsidkare vars verksamhet bestod av inköp och försäljning av transportfordon åtalades och dömdes för näringspenningtvätt, grovt brott, bestående i att ha mottagit cirka 1,6 miljoner kronor i kontanter som betalning för lastbilar som sålts till svenska och en utländsk köpare. Den tilltalade såg till att andra personer mottog och förvarade kontanterna i Göteborg, samt att de transporterade dessa i bil i syfte att överlämna kontanterna till den tilltalade i Västerås. Transporten stoppades emellertid av polis längs vägen och kontanterna togs i beslag men utmättes sedermera av kronofogden för restförda skulder.

Den tilltalade angav bland annat, som anledning till att han ordnat med de kontanta betalningarna som han gjort, att han hade befunnit sig utomlands och att hans bankdosa hade varit trasig.

Tingsrätten konstaterade i sin dom att grunden för ett straffansvar är att gärningsmannen gjort sig skyldig till ett klandervärt risktagande. Att egendomen i ett senare skede visar sig vara legitimt åtkommen undantar inte straffansvar. Tingsrätten ansåg att mottagandet av stora kontanta betalningar vid försäljning i näringsverksamhet utan möjlighet för den tilltalade att ha någon som helst kontroll över pengarnas ursprung utgjorde ett sådant klandervärt risktagande som förutsätts i bestämmelsen om näringspenningtvätt. Den omständigheten att den tilltalades skött bokföring och redovisning av skatter i sin firma såvitt avsåg försäljningarna förändrade inte bedömningen. Gärningen ansågs vara grov med hänsyn till att den rört betydande belopp och straffvärdet bedömdes vara fängelse sex månader. Då den tilltalade var tidigare ostraffad och brottets art och straffvärde inte ansågs utgöra hinder mot en icke frihetsberövande påföljd bestämdes påföljden till villkorlig dom och böter. (Västmanlands tingsrätts dom 2017-10-31, B 6018-14)

5.2 Stor omsättning på bankkonton i Uppsala

En person åtalades för näringspenningtvätt, grovt brott, för att under flera års tid på sitt bankkonto ha mottagit cirka 2 miljoner kronor som han överfört till andra eller gjort kortköp åt andra för. Vidare hade den tilltalade tagit ut 325 000 kronor i kontanter som överlämnats till andra. Insättningarna härrörde delvis från kriminellt belastade vänner. Dessutom hade den tilltalade utfört och erhållit Swish-överföringar med cirka 190 000 kronor och förvarat och transporterat cirka 18 000 kronor i kontanter.

Den tilltalade förnekade brott och invände att han varit inne i en lånekarusell med sina vänner och bekanta som samtliga hade arbetsinkomster, och att han inte kände till att de var kriminellt belastade. Inledningsvis under förundersökningen ville den tilltalade inte namnge de personer som lånat ut pengar till honom och de han i sin tur lånat ut pengar till. Han ville inte att de skulle dras in i utredningen. Eftersom de sedan blev kända av polisen kunde han senare berätta hur det låg till i verkligheten.

Tingsrätten konstaterade inledningsvis att bestämmelsen om näringspenningtvätt var tillämplig då omsättningen på kontot skett vanemässigt och övergick därefter till att pröva om hanteringen utgjort ett klandervärt risktagande. Avgörande för tingsrättens bedömning att åtgärderna inneburit ett klandervärt risktagande, var bland annat att ett stort antal av transaktionerna härrörde från kriminellt belastade personer. Vidare att transaktionerna i många fall avsåg större, jämna belopp som inom loppet av samma dag eller dagen därpå överfördes till andra konton. Den tilltalades invändningar lämnades utan avseende.

Den tilltalade dömdes även för att ha förvarat och transporterat cirka 18 000 kronor i kontanter. I denna del lade tingsrätten vikt vid att antalet femhundrakronorssedlar (36 stycken) var anmärkningsvärt samt att den tilltalade i den första åtalpunkten befunnits skyldigt till näringspenningtvätt. Den tilltalades invändning om att han erhållit kontanterna efter sin frigivning samt genom spel och gåvor ansåg tingsrätten sakna egentlig betydelse för prövningen. Åtalet avseende Swish-överföringar om cirka 190 000 kronor ogillades, eftersom de enskilda beloppen många gånger var under 1 000 kronor och ingen annan bevisning än kontosammansällningar åberopats.

Näringspenningtvätten ansågs sammantaget utgöra grovt brott då brottsligheten avsett betydande belopp och straffvärdet bedömdes vara fängelse ett år och sex månader. Mot bakgrund av det höga straffvärdet blev påföljden fängelse i enlighet med straffvärdet. De kontanter som tagits i penningbeslag togs i förvar enligt stöldgodslagen. Värt att notera är att åklagaren alternativt yrkade ansvar för grovt bokföringsbrott. Eftersom förstahandsyrkandet vann bifall och det inte framkom något som tydde på att den tilltalade bedrivit näringsverksamhet prövades inte yrkandet om bokföringsbrott (Uppsala tingsrätts dom 2017-12-13, B 2584-17). Åklagaren överklagade domen och yrkade att den tilltalade skulle dömas till fängelse i två år. Den tilltalade i sin tur överklagade och yrkade att åtalet skulle ogillas. Svea hovrätt har i dom 2019-12-20, B 588-18 i stort fastställt tingsrättens bedömning i ansvarsdelen, utom i en del som avser ett mindre belopp om 18 040 kr, där den tilltalades invändning om att han kvitterat ut en del i samband med att han släpptes ur häktet och att han fått en del i födelsedagspresent godtogs. Straffet sänktes till fängelse i ett år med följande resonemang: I doktrinen har antagits att påföljdsbestämningen avseende penningtvättsbrotten torde följa samma principer som påföljdsbestämningen avseende häleribrotten (Borgeke, *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, 6 uppl., s. 1248). När det gäller bedömningen av straffvärdet vid näringspenningtvätt bör emellertid beaktas dels att kriminaliseringen avser medverkan till annans åtgärd, dels att det inte är avgörande för straffansvaret om viss egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet. Grunden för straffansvaret är i stället att gärningsmannen gjort sig skyldig till ett klandervärt risktagande. Dessa förhållanden gör enligt hovrättens bedömning att straffvärdet vid näringspenningtvätt ofta bör ligga lägre än för de övriga förmögenhetsbrotten om det berörda ekonomiska värdet är detsamma. I vart fall är det inte möjligt att utan vidare tillämpa de beloppsgränser som tillämpas för annan fullbordad ekonomisk brottslighet.

5.3 Kontantuttag vid växlingskontor med oriktiga underlag

En person, som var ensam företrädare för ett fåmansaktiebolag, åtalades för bland annat näringspenningtvätt, grovt brott, genom att tagit emot cirka 480 000 kronor på sitt privata bankkonto, varav cirka 321 000 kronor tagits ut i kontanter på växlingskontor via postväxlar. Vid de kontanta uttagen på växlingskontoren uppvisade den tilltalade oriktiga annonser från Blocket, förvanskade kontoutdrag samt fakturor från utländska företag som varken gjort inbetalningar till aktiebolagets eller den tilltalades konton i enlighet med fakturorna.

Den tilltalade invände att han endast agerat på uppdrag av annan och saknat anledning att ifrågasätta de vidtagna åtgärderna. Vidare invände han i hovrätten att åtgärderna i vart fall skulle ses som självtvätt (dvs. penningtvätt av brottsvinster från eget begånget förbrott), och att kriminaliseringen av självtvätt inte omfattas av bestämmelsen om näringspenningtvätt.

Tingsrätten dömde den tilltalade för näringspenningtvätt eftersom transaktionerna han vidtagit bedömdes utgöra ett klandervärt risktagande. Detta bland annat då han objektivt sett varit medveten om att de underlag han uppvisat för att möjliggöra kontantuttagen inte var korrekta. För straffansvar krävdes enligt tingsrätten inte uppsåt till att åtgärderna har dolt eller främjat att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom och utvecklade i domskälen att straffansvar förelåg enligt bestämmelsen om näringspenningtvätt även om det skulle varit fråga om självtvätt.

Näringspenningtvätten bedömdes i båda instanser utgöra brott av normalgraden då enbart beloppens storlek i förevarande fall inte ansågs utgöra tillräckliga skäl för att bedöma gärningen som grov. Den tilltalade dömdes även för grovt bokföringsbrott och den samlade påföljden blev skyddstillsyn med samhällstjänst motsvarande 8 månaders fängelse. Vidare ålades han näringsförbud i 3 år och de pengar om drygt 150 000 kronor som varit i penningbeslag togs i förvar enligt stöldgodslagen. Aktiebolaget ålades 500 000 kronor i företagsbot. Av domen framgår att ärendet initierades genom ett av Finanspolisen beslutat dispositionsförbud. (Svea hovrätts dom 2016-12-15, B 2512-16 och Stockholms tingsrätts dom 2016-02-26, B 13566-14, Tingsrättsdomen har tidigare refererats i Åklagarmyndighetens RättsPM 2016:2)

5.4 Bilköp med kontanter i Tyskland åt annan

DM åtalades för näringspenningtvätt för sin delaktighet i ett bilköp i Tyskland. Bakgrunden till åtalet var att DM:s vän JC ville köpa en exklusiv bil hos en bilfirma i Tyskland och DM åtog sig att medverka i köpet för JC:s räkning. Trots att JC egentligen var köpare skulle köpet ske genom en bilfirma i Malmö. JC skickade 350 000 kronor till Malmö där de växladess till 33 000 euro och överlämnades till DM av en okänd person vid en bensinmack. DM reste sedan med pengarna till den tyska bilhandlaren där samtliga handlingar rörande bilköpet redan var iordningställda och köpet genomfördes. Några dagar senare överlämnade DM bilen till JC.

DM vidgick de faktiska omständigheterna men invände att han inte bedrivit sådan verksamhet som avses i bestämmelsen om näringspenningtvätt.

Tingsrätten ansåg att omständigheterna kring bilköpet varit särpräglade och att det förhållandet att en bil till ett så högt värde betalades med kontanter var anmärkningsvärt. Vidare ansågs DM:s mottagande av de 33 000 euro i Malmö varken vara affärsmässigt eller seriöst. Någon rimlig förklaring till varför pengarna skulle växlas i Malmö hade inte heller lämnats. Sammantaget ansåg tingsrätten att det fick antas att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Tingsrätten ogillade ändå åtalet för näringspenningtvätt med hänvisning till att bara det förhållandet att en person medverkar vid en enstaka affär, som rör sig om 300 000 kronor, inte rimligen kan omfattas av den grupp lagstiftaren avsett träffa vid införandet av brottet. Åklagaren yrkade i andra hand att DM skulle dömas för näringspenningtvätt, ringa brott, men tingsrätten ogillade även det yrkandet eftersom DM, som anmält JC:s förvärv av bilen till en svensk myndighet, inte rimligen kunde anses ha dolt innehavet av pengar eller främjat möjligheten för annan att tillgodogöra sig dessa.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde DM för näringspenningtvätt, ringa brott, i enlighet med åklagarens andrahandsyrkande. Detta med hänvisning till att det för straffansvar enligt bestämmelsen om näringspenningtvätt, ringa brott, inte krävs att de vidtagna åtgärderna måste ha skett inom ramen för en verksamhet. DM behövde således inte ha gjort bedömningen att åtgärderna i fråga skäligen kunde antas vara vidtagna i penningtvättssyfte, utan det var tillräckligt att DM hade uppsåt till de faktiska omständigheterna kring bilköpet för att han skulle dömas till ansvar. Påföljden blev dagsböter. (Svea hovrätts dom 2017-06-30, B 1692-17 och Södertörns tingsrätts dom 2017-01-25, B 3342-16)

5.5 Transport och förvaring av kontanter i kroppen

En utländsk medborgare åtalades i första hand för grovt penningtvättsbrott, i andra hand för näringspenningtvätt samt i tredje hand för näringspenningtvätt, ringa brott, för att ha mottagit, förvarat och transporterat cirka 45 000 euro när han greps på Arlanda.

Den tilltalade kontaktades av en bekant när han befann sig i Madrid och fick i uppdrag att hämta pengar i Stockholm för vidare transport till Amsterdam. För detta skulle han få 200 euro i ersättning. Uppdragsgivaren ordnade färdbiljetter via Köpenhamn och gav den tilltalade ett telefonnummer han skulle ringa vid ankomst till Stockholm. Väl i Stockholm träffade den tilltalade en man som gav honom pengarna och instruerade honom hur han skulle dölja en del av pengarna i sin kropp genom att föra upp dem i ändtarmen.

Den tilltalade vidgick de faktiska omständigheterna men invände att penningtvättssyfte saknats, att brottet inte skett i näringsverksamhet samt att han inte medverkat till en åtgärd som skäligen kunde antas ha skett i penningtvättssyfte.

Tingsrätten dömde den tilltalade för näringspenningtvätt, ringa brott. Tingsrätten ansåg att det fanns omständigheter som starkt talade för att pengarna härrörde från narkotikasmuggling då förfarandet starkt påminde om detta. Tingsrätten ansåg emellertid att det saknades utredning

som indikerade varifrån pengarna härrörde och biföll därför inte yrkandet om penningtvättsbrott.

Mot bakgrund av omständigheterna kring penningtransporten dömdes den tilltalade dock för näringspenningtvätt, ringa brott, till fängelse två månader för att ha medverkat till en åtgärd som skäligen kunde antas vara vidtagen i penningtvättssyfte. Motiveringen till fängelsepåföljden var att brottet avsett en stor summa pengar och att den tilltalade hade insett att pengarna med stor sannolikhet härrörde från narkotikabrottslighet eller annan allvarlig brottslighet. Vidare ansågs handlandet ha utgjort ett led i en organiserad åtgärd i syfte att främja någons möjlighet att tillgodogöra sig pengarna. Tingsrätten förordnade också om att de cirka 45 000 euro som tagits i penningbeslag skulle tas i förvar enligt stöldgodslagen.

Domen överklagades till hovrätten. Svea hovrätt ändrade domen enbart så att den tilltalade dömdes till villkorlig dom. (Attunda tingsrätts dom 2017-02-28, B 483-17 och Svea hovrätts dom 2019-01-11, B 2993-17)

5.6 Förvar och transport av förpackade kontanter

AD och GU åtalades för näringspenningtvätt, ringa brott, vid Södertörns tingsrätt. Bakgrunden till åtalet var att polisen i samband med ett spaningsärende påträffade AD och GU utanför Norsborgs tunnelbanestation med en större mängd kontanter på sig. Kontanterna förvarades bland annat i kuvert och plastpåsar. Vid husrannsakan hos AD påträffades ytterligare kontanter och hos GU påträffades förfalskade visum, uppehållstillstånd och ID-kort. AD åtalades för att ha förvarat och transporterat cirka 49 000 kronor och 350 euro, och GU för att ha förvarat och transporterat 8 800 euro och cirka 10 000 kronor.

AD invände att kontanterna var till för att köpa begagnade varor och att han förvarade dessa i kuvert och plastpåsar för att pengarna inte skulle spridas ut. GU invände att han hade kontanterna på sig på grund av rädsla för ficktjuvar. Initialt under förundersökningen hade han sagt att kontanterna inte var hans, utan endast skulle transporteras till en bekant.

Tingsrätten dömde de tilltalade för näringspenningtvätt, ringa brott. De tilltalades förklaringar till varifrån pengarna kom, varför pengarna förvarats på det sätt som gjorts och anledningen till att de befann sig på platsen tillsammans beaktades i domskälen. Tingsrätten fann att redan den omständigheten att AD och GU förvarat stora mängder kontanter på sig, förpackade och uppdelade på olika sätt, vid ett möte som de båda uppgett helt skilda syften till, talade starkt för att pengarna härrörde från brottslig verksamhet. Vidare ställde tingsrätten kontant-innehavet i relation till de tilltalades ekonomiska situation i övrigt och ansåg det vara osannolikt att de tilltalade skulle ha tillgång till kontanter i den storleksordning de hade. Mot bakgrund av GU:s uppgifter om att han arbetade som städare med en månadslön om cirka 10 000 kronor ansåg tingsrätten inte att de 10 000 kronorna som han innehaft skulle omfattas av straffansvar. De tilltalade dömdes till 80 respektive 60 dagsböter och tingsrätten beslutade att ta 49 000 kronor och 9 150 euro i förvar enligt stöldgodslagen. (Södertörns tingsrätts dom 2017-11-15, B 11487-17)

5.7 Åtalet för näringspenningtvätt ogillades, då bestämmelsen om näringspenningtvätt ansågs vag och svårtolkad

A åtalades för näringspenningtvättsbrott för att som ett led i en verksamhet som bedrivs vanemässigt eller i större omfattning ha upplåtit sitt bankkonto för att motta och vidareförmedla cirka 95 000 kronor fördelat på 12 tillfällen under ett års tid.

A:s före detta sambo B hade mottagit överföringar från C:s bolag D till ett värde om cirka 95 000 kronor till sitt bankkonto. B överförde under samma tidsperiod cirka 130 000 kronor i omgångar till A:s bankkonto. A hade därefter i princip direkt efter att ha fått pengarna på sitt konto överfört i stort sett samma belopp till C:s bankkonto. Genom att ta emot pengar på sitt konto och göra överföringarna till C hade A medverkat till åtgärder som *skäligen* kan antas vara vidtagna i syfte att dölja att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet eller för att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig pengar från brottslig verksamhet.

A förnekade brott och invände att B:s inbetalningar avsåg hyra till C samt att C var skyldig A pengar och A ville hjälpa C i ett ekonomiskt trångmål.

Tingsrätten ogillade åtalet och anförde i huvudsak följande.

Det krävs för näringspenningtvättsansvar inte att det finns ett förbrott eller att det överhuvudtaget förekommit något brottsligt. Det ska istället skäligen kan antas att åtgärden är vidtagen i penningtvättssyfte. Avgörande för bestämmelsens tillämplighet är därmed inte om egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet. Grunden för straffansvaret är istället att gärningsmannen gör sig skyldig till ett klandervärt risktagande. Att egendomen senare visar sig vara legitim undantar därför inte från ansvar (prop. 2013/14:121 s. 115).

Tingsrätten konstaterade att förutsägbarheten i straffbestämmelsen om näringspenningtvätt starkt kan ifrågasättas, liksom var gränsen för den enskildes ansvar går. Tingsrätten ifrågasätter hur bedömningen om vad ett klandervärt risktagande är och varför ett sådant ska bestraffas även om alla transaktionerna varit hederliga. Tingsrätten gick vidare till att konstatera att A ”vanemässigt deltagit i något” (ur domskälen) och vid 12 tillfällen fört över pengar till någons konto, men att beloppen och tidsrymden inte når upp till att det skulle ha varit av större omfattning. Förklaringen som A lämnat om att han skickat hyresbeloppet vidare som lån ansågs inte av tingsrätten vara något klandervärt beteende, även om det kunde anses något ”förvånande” att löpande låna ut pengar på det sättet. Åtalet ogillades.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom med i huvudsak samma resonemang. (Hovrätten för Övre Norrlands dom 2018-09-25, B 242-18)

5.8 Näringspenningtvätt – invändning om att man kommer från en kultur där mycket kontanter förekommer har bortsetts från

Det äkta paret A och B åtalades bland annat för näringspenningtvätt, grovt brott. Åklagaren begärde också att i beslag tagna kontanter och viss egendom skulle tas i förvar enligt

stöldgodslagen. Enligt åtalet hade de tillsammans och i samförstånd i näringsverksamhet eller såsom led i en verksamhet som bedrivits vanemässigt eller annars i större omfattning dels på sina bankkonton mottagit insättningar med cirka 8,2 miljoner kronor och gjort uttag/överföringar med cirka 7,5 miljoner kronor och dels köpt och sålt samt förmedlat egendom av olika slag, såsom exempelvis smycken, kläder, parfym och verktyg. Under den aktuella tidsperioden hade det skett drygt 80 transaktioner där det angetts "bil" eller registreringsnummer för bil. Under samma period hade paret drygt 40 bilar registrerade på sig.

De hade därmed medverkat till åtgärder som skäligen kan antas vara vidtagna i syfte att dölja att pengar och annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att främja möjligheterna att tillgodogöra sig pengar och övrig egendom.

Under den aktuella perioden hade 93 privatpersoner satt in eller erhållit 20 000 kronor eller mer på A och B:s konton. Ett antal av dessa personer hade låga eller inga deklarerade inkomster och i vart fall 19 personer förekom i belastningsregistret. Även företag hade satt in eller fått pengar från kontona. De pengar som flutit in på kontona hade förts vidare direkt till andra personer eller använts till biltransaktioner. Paret hade även köpt en bostadsrätt kontant med medel som växt fram på kontona, samtidigt som de i princip saknat laglig inkomst.

A och B invände att de kommer från en kultur som innebär att man har ett annat sätt att förhålla sig till varandra ekonomiskt och att de i viss mån haft gemensam ekonomi med en stor familj och vänner och att de t.ex. betalat andra familjemedlemmars skulder, lånat ut pengar och gjort affärer med varandra utan att det bokförts på något sätt. De menade att de inte hade någon aning om varifrån pengarna som sattes in på deras konton härrörde, men att de ej heller ställde några frågor om det.

Tingsrätten ansåg att *omfattningen och intensiteten* i transaktionerna och omständigheterna i övrigt var sådana att det vid en objektiv bedömning funnits skälig anledning att anta att det varit fråga om penningtvätt. Detta gällde även de transaktioner som avsett bilaffärer. A dömdes till 2,5 års fängelse och B till 2 års fängelse.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom med i huvudsak samma synpunkter. (Svea hovrätt 2018-08-30, B 6724-18)

5.9 Ogillat åtal för näringspenningtvätt, då förbrottet inte ansågs fullbordat vid tidpunkten för överföringarna

A åtalades för bland annat näringspenningtvätt, grovt brott. A hade varit företrädare för företaget B Limited under en treårsperiod och under samma tid haft tillgång till B:s bankkonto. Penningtvättsåtgärderna hade bestått i att betalningar, som satts in på B:s bankkonto hade omsatts och överförts till andra konton samt att osann bokföring skett och osanna/falska fakturor upprättats som gett en skenbar förklaring till transaktionerna och de olika betalningsmottagarnas innehav av kontanterna.

A hade under perioden överfört/gett uppdrag åt andra att överföra cirka 25 miljoner kronor till sitt eget konto och dels till sju andra konton i Danmark och Polen, trots att det i bolaget B angetts i fakturor eller B:s bokföring att överföringarna avsåg betalning av fakturor. A hade även köpt en fastighet med medel som överförts från B:s konto till honom.

A hade vidare sett till att betalningar som satts in på bolaget B:s konto omsatts och överförts till A:s privata konto samt att handlingar upprättats som gett en skenbar förklaring till hans innehav av kontanterna. Till exempel hade han skrivit in i B:s bokföring att han mottagit pengar från bolaget för att täcka fakturor som han betalat ur egen ficka.

A, som dömdes för bland annat grovt skattebrott och försvärande av skattekontroll, grovt brott, ansågs ha handlat uppsåtligen, då han tillsett att falska underlag för transaktioner använts och att det bokförts falska/osanna fakturor samt att det gjorts stora överföringar från B till honom personligen.

Enligt tingsrätten hade de överföringar som skett till A personligen inträffat långt före det att de skattebrott, för vilka han dömdes fullbordats. Vid den tidpunkt då respektive överföring skedde, härrörde de överförda medlen alltså inte från något fullbordat skattebrott. När skattebrotten senare fullbordats, fanns medlen inte kvar i A:s besittning.

Tingsrätten gick sedan vidare till att pröva frågan om ”klandervärt risktagande”. Eftersom man i det tidigare steget kommit fram till att överföringarna i penningtvättssyfte skett före ett fullbordat skattebrott ansåg man det inte möjligt att döma för näringspenningtvätt. Tingsrättens dom överklagades inte i den delen. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2018-11-01, B 2588-18)

5.10 Grovt penningtvättsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott, den s.k. ”Beach-domen”

Ärendet inleddes genom att Ekobrottsmyndigheten upprättade en brottsanmälan mot SFK. I april 2016 inleddes en förundersökning, vilken avgränsades till händelser under år 2016. Vid tillslag i november och december 2016 gjordes omfattande tillslag och flera personer frihetsberövades.

SFK bedrev verksamhet som valutaväxlingskontor och hade som slogan ”När banken säger NEJ säger vi JA”. Flera bolag hade betalat in pengar till SFK och därefter hade pengarna kvitterats ut i kontanter. SFK:s affärsidé var att ha en seriös fasad utåt och att lämna ut kontanter till företag och personer utan verklig kontroll. SFK hade lämnat ut mer än 47 miljoner kronor under år 2016. Syftet med huvuddelen av uttagen hade angetts vara köp av entreprenadmaskiner kontant.

Som verksamhetsutövare under år 2016 hade SFK att följa penningtvättslagen, vilket bland annat innebär skyldighet att ha kundkännedom, kännedom om affärsförbindelsens syfte och art, samt att rapportera misstänkta transaktioner till Finanspolisen. SFK följde utåt sett sina

skyldigheter som verksamhetsutövare genom att dokumentera sina affärsförbindelser och deras syfte.

SFK:s roll i brottsupplägget var att lämna ut kontanter och godta handlingar som gav en skenbar förklaring till medlens ursprung och vad de skulle användas till. SFK har haft vetskap om att "slussbolagen" bara varit just slussbolag. Vid husrannsakan hos SFK har hittats akter med underlag för de aktuella kontantuttagen. Av underlagen framgår att det funnits vissa s.k. "hittepå"-fakturor, som inte betalats av påstådd fakturamottagare. Motsvarande inbetalningar har dock gjorts av andra fakturamottagare med anledning av tidigare upprättade fakturor. "hittepå"-fakturorna har upprättats för att få ut kontanter hos SFK. Vidare har vid husrannsakan hittats akter med omgjorda fakturor, där bland annat nya mottagare hade redigerats in.

Bolagen som betalat in pengar till SFK har varit rena slussbolag som inte har haft några anställda, lokaler eller verksamhet. Bolagen har ställt ut falska fakturor till olika kommuner, landsting och bolag och lurat dem att betala. Pengarna som hamnat på bolagen har enbart "studsats" på bolagens konton för att därefter betalas till SFK. De har därefter tagits ut i kontanter.

Under förundersökningen gjorde Ekobrottsmyndigheten utskick per e-post till kommuner, landsting och bolag, som satt in pengar på de olika slussbolagens konton i syfte att utreda om de varit utsatta för fakturabedrägerier. Vid utskicken efterfrågades kopia på inbetald faktura och frågor ställdes avseende faktureringen. Ett stort antal av de tillfrågade svarade att de har blivit utsatta för fakturabedrägerier. Det har inte kunnat utredas vem eller vilka som ligger bakom utställandet av fakturorna. Det har varit fråga om s.k. sommarbedrägerier – fakturor på relativt låga belopp avseende snarlika tjänster som mottagaren typiskt sett beställer (annonsering, tidskrifter, kontorsmateriel m.m.).

Som verksamhetsutövare under år 2016 hade SFK att följa penningtvättslagen, vilket bland annat innebär skyldighet att ha kundkännedom, kännedom om affärsförbindelsens syfte och art, samt att rapportera misstänkta transaktioner till Finanspolisen.

Tingsrätten fann bland annat att "hittepå"-fakturorna utgjorde en skenbar förklaring till bolagens innehav av pengarna samt att pengarna inte hade använts till köp av entreprenadmaskiner, såsom de tilltalade påstått. Man fann vidare att en del av pengarna härrörde från brottslig verksamhet, dvs. de bedrägerier som landsting, kommuner och bolag blivit utsatta för.

En av de personer som använts i ett av slussbolagen för att kvittera ut kontanter från SFK vid 32 tillfällen (sammanlagt 6,6 miljoner kronor) ansågs inte ha förstått att det varit fråga om ett brottsligt upplägg, varför han inte kunde dömas för grovt penningtvättsbrott. Han ansågs dock genom att ha haft hand om ett stort antal kvitteringar av medel under en begränsad tid sammantaget ha gjort sig skyldig till sådant klandervärt risktagande som avses i bestämmelsen om näringspenningtvätt. Han dömdes för näringspenningtvätt, grovt brott till fängelse i ett år och två månader.

I tingsrätten dömdes företrädarna för SFK samt medhjälpare för bland annat grovt penningtvättsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott till mellan ett och fyra års fängelse. SFK ålades en företagsbot på 3 miljoner kronor och företrädarna meddelades näringsförbud i 7 år. Även företrädaren för de slussbolag som tog ut närmare 20 miljoner kronor i kontanter hos SFK dömdes till fängelse i 4 år. Totalt omfattar domen 5 personer som dömdes för sin respektive inblandning i brottsupplägget. Domen överklagades till Svea hovrätt som i stora drag fastställde tingsrättens dom, men höjde företagsboten från 3 till 4 miljoner kronor samt bedömde varje enskilt uttag som ett separat brott som skulle rubriceras som grovt. Svea hovrätts resonemang kring ett eller flera brott och kring rubriceringen finns återgivet ovan under avsnitt 3.2.4 (Stockholms tingsrätts domar 2019-02-14 och 2019-07-05, B 14762-16 samt Svea hovrätts dom 2020-04-07, B 2519-19).

5.11 Invändning om att det är fördelaktigare ekonomiskt att låta pengar gå via Sverige lämnades utan avseende

PA åtalades för näringspenningtvätt, grovt brott, skattebrott, bokföringsbrott och försvårande av skattekontroll. Han hade enligt åtalspunkten som rörde näringspenningtvätt genom sitt företag DMK uppträtt som bulvan för en annan person, genom att för dennes räkning för skens skull ingå avtal med annan om rätt till provision pga. försäljning i USA. Han hade därigenom ställt ut osanna fakturor om sammanlagt cirka 3,5 miljoner kronor, mottagit betalning enligt fakturorna på företagets konto samt överfört cirka 2,5 miljoner kronor till egna och andra personers konton i utlandet.

De egna konton utomlands som PA skickade pengar till användes för annan persons räkning, så att denne senare kunnat disponera kontobehållningen.

Bakgrund i målet var följande. PA bedrev näringsverksamhet i sin enskilda firma DMK. I denna hade han ett avtal med det marockanska bolaget A om att för deras räkning sälja salt i Sverige såsom agent. En annan agent för A, bolaget B, hade ensamrätt att sälja A:s salt i USA. B hade vid försäljningen av A:s salt till USA betalat provisionsersättning till den s.k. agent 3. PA ingick genom sin firma DMK ett skriftligt provisionsavtal med B om att DMK ska biträda B med att skaffa kunder i USA. Avtalet innebar att DMK erhåller ersättning efter att B sålt från A till kund i USA, förutsatt att DMK biträtt B enligt avtalet. Betalning skulle ske till ett konto hos PA:s konto hos Swedbank. Utöver detta konto hade PA ett transaktionskonto och ett privatkonto i Sverige samt två konton i Marocko. Ett av kontona i Marocko var under ett annat namn. Agent 3 hade disponerat över PA:s bankmedel i Marocko genom att använda checkar som PA undertecknat. DMK skrev fakturor till DMK.

B betalade sammanlagt cirka 3,5 miljoner kronor till PA:s företagskonto under 2015 och 2016. PA överförde cirka 2,5 miljoner kronor till sina egna konton och andras konton i utlandet. Han upplät sitt företagskonto till agent 3 som gjorde köp för sammanlagt 250 000 kronor, mestadels utomlands.

I målet gjorde åklagaren gällande att agent 3 är en person som bor i Marocko och som företräder A samt att PA agerat efter agent 3:s instruktioner. PA invände att det var han som kom på hur

ersättningen från B skulle hanteras samt att anledningen till att fakturorna skrevs ut i Sverige var att det finns större möjligheter att anlita legala vägar till indrivning från Sverige om betalning skulle utebli.

Tingsrätten, som vägde olika fakta som talade för-, respektive emot- att PA:s agerande varit att bedöma som klandervärt risktagande, ogillade åtalet för näringspenningtvätt och anförde att även om transaktionerna som PA vidtagit kan framstå som märkliga eller ovanliga har de skett helt öppet och varit grundade på en såvitt kan bedömas laglig verksamhet.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom, så att PA dömdes även för näringspenningtvätt och bestämde påföljden för den åtalpunkten samt för skattebrott, bokföringsbrott och försvårande av skattekontroll till villkorlig dom med samhällstjänst 240 timmar (alternativt fängelsestraff angavs till 11 månader). Även näringsförbud om tre år utdömdes.

Hovrätten anförde i sina domskäl att det visserligen är mycket som tyder på att den s.k. agent 3 och en företrädare för A är samma person, men det var inte bevisat. Det var klarlagt att avtalet mellan B och DMK var ett svepskäl för att kunna flytta pengar i syfte att dölja att agent 3 var den som skulle erhålla pengar från A. PA måste även ha förstått att de fakturor som han upprättat och översänt till B varit osanna och ett led i att dölja vem som var den rätte mottagaren av pengarna, nämligen agent 3. De till beloppet omfattande penningtransaktionerna hade skett med användande av skenavtal och genom upprättande av oriktiga fakturor. Genom att medverka till transaktionerna och genom att låta agent 3 få tillgång till hans konton gjorde sig PA skyldig till ett sådant klandervärt risktagande som är straffbart. (Hovrätten för Övre Norrlands dom 2019-11-21, mål B 461-19).

6 Skadeståndsskyldighet vid penningtvättsbrott – NJA 2017 s. 1053

I ett civilrättsligt avgörande behandlade Högsta domstolen frågan om skadeståndsansvar för penningtvättare avseende den skada som drabbat den skadelidande, i detta fall en bank som utsatts för bedrägeri.

6.1 NJA 2017 s. 1053

IF åtalades och dömdes för grovt penningtvättsbrott genom att ha tillhandahållit sitt bankkonto för insättningar om 300 000 kronor vilka härrörde från bedrägeribrottslighet bestående i att genom vilseledande få banken att bevilja lån. Vidare var IF behjälplig med att ta ut 295 000 kronor och överlämna dessa till okända personer. Banken yrkade skadestånd mot IF på grund av brott och anförde att IF:s agerande vållat banken skada eftersom hennes åtgärder varit en nödvändig del i att annan kunnat tillgodogöra sig pengarna. IF invände i första hand att hennes brottsliga gärning inte hade orsakat bankens skada eftersom denna skada hade fullbordats redan innan överföringen till hennes konto gjordes. I andra hand yrkade IF att skadeståndet skulle jämkas.

Tingsrätten ogillade skadeståndstalan och ansåg att IF inte vållat bankens skada då den uppkom redan då lånet betalades ut till ett konto som inte IF förfogade över. Hovrätten biföll emellertid bankens talan eftersom den ansåg att IF:s brottsliga gärning utgjorde en nödvändig del i den sammanlagda orsaken till bankens skada. Någon grund för jämkning ansågs inte föreligga. Högsta domstolen fastställde hovrättens dom och anförde bland annat att avgörande för ansvaret för den uppkomna skadan var att IF genom sitt agerande påtagligt hade minskat möjligheterna för banken att få skadan reparerad.